

12

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता।
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

वर्ग संख्या
Class No. 072 891.452

पुस्तक संख्या
Book No. P941m

रा० पु०/ N. L. 38.

MGIPC-S4-59 LNL/64-1-11-65-100,000.

ମୃଗୟା ।

(ସ୍ବିକୃତ୍ୟ ନାଟକ)

କବିଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀ କାଳୀବରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ

ଓ

ପ୍ରକାଶିତ—

ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଗ୍ରେଟ୍ଟରସ୍ ଶ୍ରୀମାନ୍ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ର ରଞ୍ଜ ଓଦଣ୍ଡ

ବାହାଦୁରଙ୍କ ଗୁରୁ ଭିଳକଲଗି ଉପଲକ୍ଷେ

ଅଭିନୀତ

ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ ରଜନୀ ତା ୩୦ । ୩ । ୧୯୨୫ ବାରିପଦା ।

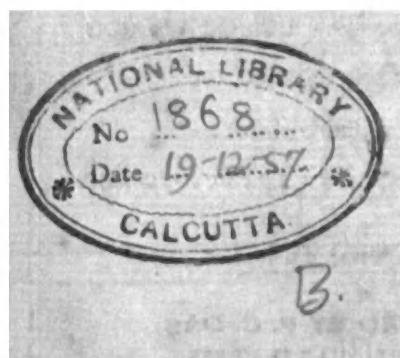
ଅଭିନୀତ ସ୍ବସ୍ମରଣ ।

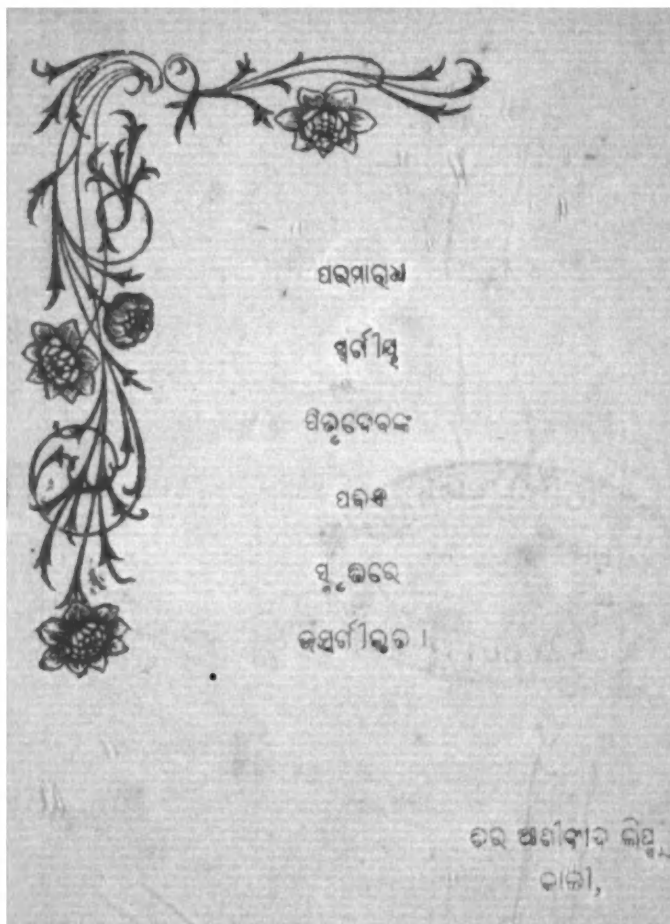
PRINTED BY P. C. DAS,
AT THE SHAKTI PRESS,

PURI.

The 1st June 1927.

ମୂଲ୍ୟ ଦଶପଣା ।

ପରମାର୍ଥ

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ

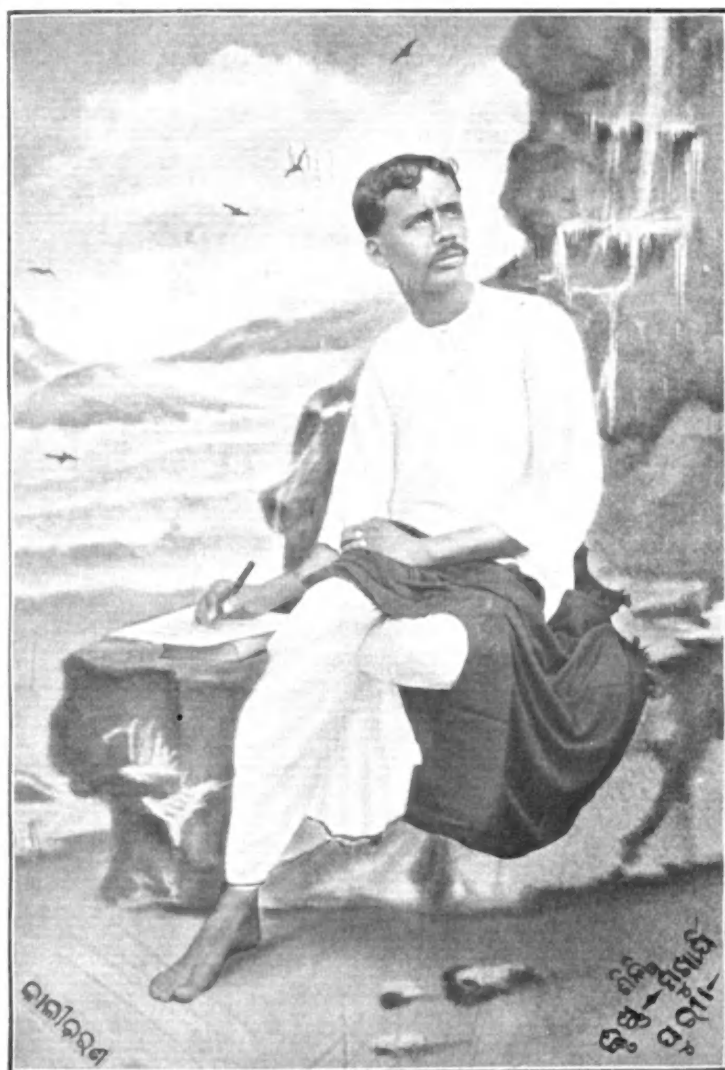
ପିତୃଦେବଙ୍କ

ପବନ

ସ୍ମୃତିରେ

ଉତ୍ସର୍ଗିତ ।

ଦ୍ଵାର ଅବିଦ୍ୟାଳୟ ଲିପ୍ସା
ବାଲୀ,

ନିବେଦନ ।

—୦୫୦—

ମୁଗୟା—ଦଶରଥଙ୍କର ନୈଶ ମୁଗୟା ବା ବାଳକ ସିନ୍ଧୁବଧ ।
ନାଟକଟି ପ୍ରଥମେ ବାରିପଦାରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଗ୍ରେଟ୍‌ସ୍‌ସ୍‌ ସାହେବଙ୍କ ଦଳରେ
ଅଭିନୟ ହୋଇଥିଲା । ସଂପ୍ରତି ସାମାନ୍ୟ କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ
ନାଟକଟି ଉତ୍କଳର କାବ୍ୟ ନାଟକସ୍ନେହୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦେଲି ।
ଇତିପୂର୍ବେ ‘ଶକୁନ୍ତଳା’ ନାଟକ ବାହାର ଯାଇଛି । ଚର୍ଚ୍ଚିତେ ଭବଭୂତି
ପ୍ରଦର୍ଶନ ଚିନ୍ତାଦାଶରେ କଠିନ ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ ଚିତ୍ରକର ହାତରେ
ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଅତି ସୁନ୍ଦରଭାବେ ଫୁଟି ଉଠିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ଶୁଣିପାରିଛି କେତେକେ ‘ଶକୁନ୍ତଳା’ ଦେଖି ଅଭିନୟ କରୁଥିବାକୁ
ଗର୍ବିତ, ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟତଃ ବା ଫଳତଃ ଗୋହୀନୁହେ । ସାମାନ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାରେ
କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳକର ହେବ କିନ୍ତୁ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ
ତଥା କଥିତ ନାଟକ ଦଳର ‘ଲୀଳା’ ପରି ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ
‘ଶକୁନ୍ତଳା’ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଯାଇ ହାସ୍ୟାସଦ ହେବେ । ଏଥିରେ ଆଉ
ଉପାୟ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ‘ମୁଗୟା’ ଭଲ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଗଦା । ଅଲ୍ପବୟସ
କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବାଳକ ଏହାର ଅଭିନୟ ଦେଖାଇ ଲୋକମନୋରଞ୍ଜନ
କରିପାରି ଥିଲେ । ଶେଷ ଦୁଇଟି ଗୁଣଗୁଣି ଶୁଦ୍ଧବେଳେ ଅଭିନୟକ
ଅତି ସହଜ । ଭୂତଭୂତା ଯେଉଁ ଜଣାଉଅଛି ଯେ ଏ ନାଟକ ଲେଖାଲିଖି
ଅଲ୍ପସ୍ଥଳରେ ମୁଁ କଳାଳା ସିନ୍ଧୁବଧ ନାଟକକାରଙ୍କର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ
କରିଅଛି । ଭକ୍ତି ।

ବିଜୟ

ଲେଖକ—

କୁଶାଳବର୍ଣ୍ଣ—

ଅକ୍ଷୟ

ଦଶରଥ

କୃଷ୍ଣ

ନାରଦ

ବୃଷସ୍ପତି-ପିତୃ

କୃଷ୍ଣ

ଝି—

ସୁନିପତି

ମାୟା

କୌଶଲ୍ୟା

କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ସଖୀଗଣ

ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

ଦୃଶ୍ୟ— ପଦ୍ମମାଳା ଶୋଭିତ ବନସ୍ତଳୀ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ଏକ କୋଣରେ ମାୟା—

ଗୀତି,

ମାୟାର ପାଲେ ତଳ ଜଗତ

ମ, ର, ତ ।

ସବୁ ମାୟା, ସାରା କାୟା, ଖାଲି ଶ୍ରୀୟା,
ନାହିଁ ପରତ ॥ • ॥

ଦାର ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ସବୁ ମାୟା,
ସୁଖ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଖେଳ ଶ୍ରୀୟା,
ସୁରୁଷ, କୁରୁଷ ଯାହା ସଂସାରେ ଦେଖ,
ସବୁ ଖାଲି ମୋହର କାୟା ।

ମାୟା ଖେଳା, ମାୟା ମେଳା,
ଚଞ୍ଚଳିତ ନୟନେ ଦେଖ କରତ ।

ମୃଗୟା ।

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ—(ଉଦ୍ୟାନ)

(ଦଶରଥ ପ୍ରମୋଦିତ ହେଲେ ।)

ଦଶ—ସୁନ୍ଦର ପଦାର୍ଥସଙ୍ଗେ ମଧୁର ମିଳନ ଲୋଭରେ, ଜଗତ ସୁନ୍ଦର ଦିଶନ୍ତୁ । କାହିଁକି ? ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସିନ୍ଧୁ ମଧୁର ଭରଣ ନଥିଲେ, ବମ୍ବୁରେ ମଧୁର ମଳୟ ନଥିଲେ, ଜଗତ ମାତୃଠନ୍ତା କାହିଁକି ? କିମ୍ବଦନ୍ତ ଏ ଉଦ୍ୟାନର ଦୃଶ୍ୟ; କି ସୁନ୍ଦର ଏ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ହାସ୍ୟ; ଫଳମୁଖୀ ପ୍ରତ୍ୟେକଦାର ଭ୍ରମୁନ କରେ ! ସ୍ୱର୍ଗର ପାଇଁ ପୃଥିବୀର ସାରା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲୁଚିଛି ଏ !

(ବିଦୁଷକ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ।)

ବିଦୁ—କାହିଁ ମହାରାଜ !

ଦଶ—କଣ, କ'ଣ କହୁଛୁ ସଖା ?

ବିଦୁ—ଲୁଟିହେବ ପରା ? ଶୁଣିକରି ଦଉଡ଼ି ଆସିଛୁ ଯେ ?

ଦଶ—କାହିଁକି ସଖା ? ଉଦ୍ୟାନରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଭରୁଲତା ରହୁଛି, ସମସ୍ତ ଫଳ ରସ । ଲକ୍ଷ ଅନୁସାରେ ଭବର ସୁରଣ କର ।

ବିଦୁ—ହଜୁର କି ପ୍ରଳୟକାଣ୍ଡ; ଏପରି ଗମ୍ଭୀର ଦୃଶ୍ୟ ନ ଥିଲେ ସାଜା କାହିଁକି ?
(ଗମ୍ଭୀର ମୁଣ୍ଡରେ ଅନାଇଁ ଚାଲିଲେ ।)

ମୁଗୟା

ଦଶ—କପରି ?

ବିନୁ—ଏଇ ସାମାନ୍ୟ କଥାଟା ବୁଝିବାକୁ ବାକି ରହିଗଲା ? ଉଦ୍ୟାନରେ
ତ ସବୁଦିନ ଅମୃତ ସଜର ଅଣା ଅଧିକାର, ତେବେ ଆପଣଙ୍କୁ
ଜଣାଇବାର ବିଶେଷ ଅଭିପ୍ରାୟ ?

ଦଶ—କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ସଖା, ଆମ୍ଭେ ଆଜି ପରକୁ ତଟର ନିଗଡ଼ କାନନକୁ
ମୁଗୟା ନିମିତ୍ତ ଯିବୁଁ । ମୁଗ ମାଂସରେ ତୁମ୍ଭର ଆଶା ପୂରଣ
କରିବୁଁ ।

ବିନୁ—ମହାରାଜାଙ୍କର ଜୟ ହେଉ । ତେବେ ଆଦେଶ କିଅନ୍ତୁ ମହାରାଜ !
ବ୍ରାହ୍ମଣୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ଦେବ ।

(କୋମଳ କଣ୍ଠରେ) ମୁଗଲେଟି ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଗୋ,
ମାନମୟ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ୟାମଳେ,
ମୁଗଲେଟି ସେନ
ନେତ୍ର ତୋର ଦେଖି ଯୋଡ଼ି,
ମାଂସ ହେବ ମୋ ଉଦର ପ୍ରିୟ ।

(ହସି ହସି) କି ମହାରାଜ ! ପ୍ରସ୍ତାବ ମନ ନୁହେଁ ତ ?

ଦଶ—(ହସି) ବେଶ, ବେଶ, ଉତ୍ତମ ପ୍ରସ୍ତାବ । ତେବେ ସଖା, ଆଉ
ଅଧିକ ସମୟ ନାହିଁ, ଚାଲି ଅଷ୍ଟାଗାରକୁ ଯାଇ ରୁଲ ରୁଲ
ଶର ବାଜି ନେବା । କହୁଥିଲୁ ମୁଗୟାର ଆଶା କରୁଛି । ଆଜି
ଅଳ୍ପକାଳରେ ମୁଗୟା କରିବ । ଶର-ରେଡ଼ା ମୋର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ।
ସେହି ଶର ବଳରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ବିନାଶକରି ମନର ଆଶା-
ମେଘାଇ ନେଇ, ଚାଲି, ଆଉ ବିଜୟ କରିନାହିଁ ।

ବିନୁ—(ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ) ଆଜି ଆପଣଙ୍କ କରନ୍ତୁ ମହାରାଜ !

ସେ—ସବୁ ଖୁବ୍ କାହିଁକି ?
ସୁ—ମହାରଜ ! ଏ ଗ୍ରାମର ସବୁଠାରୁ ଖୋଟାଳି ପକ୍ଷୀଟି ତମକୁ
ଧରିବ, ସୁ ବହୁତ କଥା ?

ସେ—ଆପଣଙ୍କ ଦେଇ ଖୋଟାଳି ଗୁମୁର ନେ ପଡ଼ି ଚାଲି ଯିବ !
(ହସିଲେ)

ସୁ—କହିବାକୁ ମହାରଜ ! କହିବାକୁ, ନୋଇଲେ ଏହା ଶୁଭ
ପରିଣାମର, ଫଳ ପକ୍ଷର ଗୋରୁର ମୁଦ୍ରା କରି ଦେଖାଇ
ଦିଅନ୍ତି ମହାରଜଙ୍କୁ ନୁଁ କେତେ ଆଦର କରେ । ଏ ଭାବରେ
କେତେ ସେନା, କେତେ ଅସର, କିନ୍ତୁ ମହାରଜଙ୍କ କାମ
କରିବ କରୁଥିବୁ । ଯାହା ଡାକ୍ତର-ମୋର ଏଇ ପର-ସ୍ବର୍ଗ-ସ୍ବର୍ଗୀ-
ଭାବରେ-କରୁନ-ରୁଣନ । (ହସତ) ଅଉ ପଣି ତାର ଏଇ
କିଠର ଗୁମା । ତେଣୁଲେ କି ଆଦର କରି ଲେଖାଏ ? ଦେଖା
ଲାଗାଏ, ତାର ଆଦର କରେ କିଏ ? ଗହନାହିଁ ଗୋଟି,
ଦେଖ ଦେଖେ ଆସାଉ ।

ତେଜ ପାତ୍ର କାନ୍ଦଇ ବୋଲି,

ସେ—ତେଜ ପାତ୍ର କେଉଁଠା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରୁହ ।
ସୁ—ମୁଣ୍ଡ କୋଣରେ, ତଳକୁ କାନ୍ଦୁଥିବେ ଖୋଟାଳି ?
(ସ୍ବଳ୍ପ ଶେଷ) ମହାରଜ, ଏଇତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତା ବୋଲି । କେତେ
ବଳର କାହିଁକି ?

ସେ—ନା ମହା, ଏଇ ଦେଖ, ପଶିମ ଗୋଟି-କେତେ ସୁନ୍ଦର ଗୋଟି
ପଡ଼ିଲେ । ଆମ୍ଭଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ରାଜନ ସୁନ୍ଦର ଗୋଟି କୁହନ୍ତି
ଏବଂ ଏହାଦେଇ, କୁହନ୍ତି ଶୁଭ ପକ୍ଷୀ-ସ୍ବର୍ଗର ଅବଶିଷ୍ଟ

ଧାଉଳ ଦେବ । ଭଲ ପା, ଉପେ ଯାଉ ଯାଉଥିବୁ ସନ୍ଧ୍ୟାବଦିଅ ।
 ଯଥା ସ୍ତୁତି କରୁ, ମୁଁ ଅସ୍ତାଗାଧକୁ ଯାଏ ।

ବିଜୁ—(ସ୍ବଗତ) ତେବେ ଗୋ କାନ୍ତିଣୀ, ଚନ୍ଦ୍ରା ଦୁଇ ମୋର, ଦେଖିବ
 ଘୋର ବେ । ହରିଶର ନୟନ ପରେ ମିଳାଇବ ତୋର ନୟନ
 ସୁଖେ ।

ବିଜୁ—ଥମ୍ବୁ ହୁଅ ସଖା ! ମୁଗନ୍ଧାରୁ ପେଶଲେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରା । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମାନ ଉନ,
 (ଅନ୍ତରାଳ ଦେଲେ)

ବିଜୁ—ତେବେବେଲେ ତ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରା ମହାଦେବ ! ଯାହା କରବାର
 ଅଗରୁ କରନ୍ତୁ । (ଦୟାପଥକପରେ ଗଲେ)

୨ୟ ଦୃଶ୍ୟ—ଧାଉଳ ଜଙ୍ଗଲ ପଥ (ଦୃଶ୍ୟ କାହାଣୀ ପ୍ରବେଶ)

ବିଜୁ—ବୁଢ଼ା ହେଲେ ଅତି ଭାଳ କେନ୍ଦ୍ର ଅସୁବିଧାରେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ନାହିଁ ।
 ଗଣିକାର୍ତ୍ତ ମରଣ ଶୁଭ । ଏବେ ଅନ୍ଧିତ ଶୁଭ ଦିଶୁନାହିଁ । ବାଳକୁ
 ତ ସମା ଶୁଭୁନାହିଁ ।

ବିଜୁ—(ପ୍ରବେଶ ହୋଇ) ବାବା, ଯଦି କିଛି ହାତୁକେ ପଡ଼ିଛି । ବାବା
 ନିଜେ ଯଥାର୍ଥ ଯାଉଥିବ ତାହା । ଶୀଘ୍ର କରବାରୁ ଯିବେ ।
 ମୁଁ ହେଲେ ଅଗରୁ ବନ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ । ଶୀଘ୍ରରେ ମିଳି କିଛି ତ
 ମିଳିବେ ନାହିଁ । ଅତି ଭାଗ୍ୟରେ କଣ ଅଛି ଜଣାଲାହିଁ । ସବୁ
 ପ୍ରଥମେ ଏ ଅମଙ୍ଗଳ ମୁହଁ ଦେଖାପଡ଼ିଲଣି ତ !

ବିଜୁ—(ପଛକୁ ଫେରିବୁ) ଏ ? ତଏ ? କ'ଣ କହୁଛ ?

ବିଜୁ—ସ୍ବାଗତ ବାବା !

ବେ—ହଁ ନା ? ମୋତେ ପଚାରୁଛ ନା ? ମୁଁ ନା ? ହଁ, ତୋକୁ କୁନସି
ଦିବାକୁ ଯିବ ।

ବେ—(ଭିତେ) ବୋଲି କେଉଁଥରେ ଯାଇଥିଲେ ?

ବେ—କାଲି ! ହଁ, ପାଞ୍ଚଟିକାରେ ଚାଲିଲି । (କାଳେଇବରି ଚାହିଁଲେ)

ବେ—ଓଃ, ଅନ୍ଧ ହରହଣ ଲାଗିଲି (ବଡ଼ ପାଟିରେ) କୁଅରେ ବାହାରି
ଉଠି ଏକ୍ଷଣ ।

ବେ—ହଁ, ବାବା, ହୁଅ ହୁଅ, ଦାନ୍ତନାଲ, ବାନ୍ତନାଲ !

ବେ—ଦାବା ଏକ ଜନ୍ମଟିଏ ।

ବେ—କ'ଣଟିଏ ? ହଁ ଉଣି ଗୁଣି । ତୁମେ ଏତେବେଳା କେଉଁଠୁ ଖାଣିଲ
ବାବା ? କାଲିକ ବାହାରି ଚାଲିଛ ।

ବେ—ନା, ନା, ତା କହୁନାହିଁ, ଖାଇଲେଣି ?

ବେ—ହଁ, ସରକୁ ଅଣିଲଣି, କାଲି ।

ବେ—ଭଗବାନ ! ଓଃ, ତ ଅନ୍ଧୁଆରେ ପଡ଼ିଲି । ଗାଲଥିବା ଦେଖିଥିଲେ ।

ବେ—ଏ ।

ବେ—(ଭିତେ) ସାବଧାନ, ସାବଧାନ ?

ବେ—(ଦି) ହାତ ? ହାତ ନୁହେଁନା ଭଲ ! ମୁଁ କାଲିକୋଲି ତ ତୁମେ
କାଲି ? ମୁଁ ହାତ ଚାହିଁବା କାହିଁ ? ପାଞ୍ଚଟିକାରେ ତ ହାତ ମିଳେ ?
ହାତନୁହେଁ, ମୋତେ ପଚାରୁଛ କଣ ? ହାତ ? ହାତ ନୁହେଁ
ବାହାରି । ବାବ, ବୁଢ଼ା ହେବେ ଯେଉଁ କାନକୁ ଶୁଭେନାହିଁ ଏଇଥି
ପାଇଁ ତୁମେ ପରହାସ କରୁଛ ? ହଁ, ହଁ, ତୁମେ ବା ବଳେ ଏଇଦିବା
ଲେଗିବ ଥେ, ଯା ପା, ମୁଁ ଯାଉଛି । ଥକି ଖୋଇଯିବ, ପରପାଦ
ପତର ଗଳାକୁ ଦେବ ।

ବିଧୁ—ହଉ, ହଉ, ମୁଁ ତେବେ ଯାଉଛି ।
 କଷ୍ଟ—ହଁ ସବୁଦିନ, ମୁଣ୍ଡିଆ ମାଗୁଛି, କେତେ କେତେ ଦୁଇଙ୍କର ପୁଅ
 ଦେବ । ଯାଏ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ବିଧୁ—ଭଲ୍ଲୁର ଅଛୁ ଜଗତରେ ନଥାନ୍ତି । ଭଲ ପାଶେ ପାଶେ ମନ ।
 କିନ୍ତୁ ଯେତେ ସମୟ ଯେତେ ଭା ଦିନରେ କଲକ ହେ ରହୁଛି ।
 ଭଲ୍ଲୁରର ଏତେ ଭଲ୍ଲୁ ଚାହୁଁଥାଏ ଥାଉ ଗୋଟି ଦିନ । କୋଡି
 ଦୁଣ୍ଡି ନଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଭଲ୍ଲୁ ଗୋଜା ବାଉଁଶିଲ, ଅଛୁ କି କାମ ?
 ପୋଷିଛନ୍ତି ଗୋଟି କାଲ । ଭଲ୍ଲୁର ବା ଭବ୍ୟ ? ଯେ କି ଦେଖି-
 ଛନ୍ତି ? ଦୁଣ୍ଡି ଯେତେକ ଅମେନ୍ଦ୍ରାବର ଖିନ୍ନମୁହାଁର । ଅମେ ସବୁତ
 ଏକଥା ତାଙ୍କ କାନକୁ ନେବା ଉଚିତ । (ନେତ୍ରଧାରୁ ଚାହିଁଲେ ।)
 ଏ କିଏ ? ଗାଉଁସୀ (କଲିପାଟରେ) ଓ ଯାଆଁ ? ଏ-ସା-ର-ସା-
 ଯି-ସି-ସି-ସି । ବା ବା କପାଳବୃକ୍ଷେ ଏକାକି କାଲ୍-ଦେଲ୍ ? ଯାଏ,
 ଗୁରୁକ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଦେଉଳ ଅନ୍ତେନେ, କି ଦେଉଳ ଦେ ବାଉଁ ?
 ଦେ ଘୋର । ଦେ ଘୋର । (ସ୍ତମ୍ଭପ୍ରହର)

—*~*~*

କ୍ଷୁଦ୍ର, ପୃଷ୍ଠା ।—(ପଲ୍ଲୀ) ।

କେ ଚାଲିଲେ ସେନା ପକ୍ଷୀମାନେ ପ୍ରବେଶ ଦେଲେ ।

ସଂଳାପ— (ଗୀତ ଓ ନାଟ)

ପ୍ରେମ ଯଦି ସବୁ ଶିଖିବୁ ନଦାନା ।

ମନବ କାଣେ କି ତା ?

ପ୍ରେମ ଛଡ଼ି ପ୍ରେମ ରହ,

କାଣେ ପଞ୍ଜି ହେବେ ।

ପ୍ରଥମ ପଦ୍ୟ—

ପ୍ରେମ ଲବଣ ଭାବେ,
ଦୂରେ ବିକଣ, ଦେବେକେ ନାବନ
ନୀରଇ ପ୍ରେମ ପବନେ;
ଆମର ମନର ଅଧର ଅଳପ,—
କୁମ୍ଭିନୀ ଦେବତା ।
ଶୁଣି ଶବ୍ଦେ ବନା ।
ପ୍ରେମ ମାଣି, କୁମ୍ଭିନୀ କୁମ୍ଭର, ପଞ୍ଚ ଗଗନେ ଶୁଭେ,
ପାଶୁରା ମେଲଇ, ସବୁବିଧ ମଧୁ; ଲୁଗୁର କୁଡାଇ ନାଏ;
ପ୍ରେମପଥ ଏକା, ଜୀବନ ଜୀବିକା, ପ୍ରେମିକ ଜାଣଇତା ।

—୦୩୦—

କୌତୁହ—ସେକଥା କହୁନାହିଁ ସତ୍ତ୍ୱ । ଜଗତର ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରେମକରି
ଜାଣେବୋଲି କହୁଲେ ଭାବେ ମହାବଳାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କହୁହେଲା ।
ସିଦ୍ଧିକଥା, ଏଇ ବୁଝ ସହି, ବର ଯଦି କୁମ୍ଭିନୀ ପାଶରୁ ପ୍ରେମ
ଦେଇଥାନ୍ତା ତେବେ ଅସ୍ତ୍ର ହୁଅନ୍ତା କାହିଁକି ? ସଞ୍ଜ ହୋଇଗଲେ
କୁମ୍ଭିନୀର ଅଭି ସେ ସୁଖ ଥାଏକ ? ସେକଥା, ସେ ଜଳନୀର
ମହାବଳାଙ୍କୁ ଜଣାଇବୁ ।

ମେ ସଖୀ—ସତ୍ତ୍ୱ ତୁମର ମନକଥା ଶୁଣିବାକୁ ସେମିତି ଗୋଟି ଗୀତ ଗାଇ
ଦେଇଥିଲୁ କା । କଥାଟା କିହୁଁକି ସମ୍ଭାଳି ଦିଅ ଗତି ଜଗତକୁ ପଠାଇ
ଦେଇଛି, ଅଭି ସେ ଖେଳ ଦେଖି, ଭାଗ୍ୟବତୀ ତୁମ୍ଭର ଏହି, ଅମେ
ସଞ୍ଜିନେ (ଜଳପ୍ରସବ) କହୁଁ କିମୋ ?

୨୩—ଏକଥାଟି ଅଭାବେ କହୁବାକୁ ହାତନାହିଁ ।

୧୨— (କୌଶଳଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଫେରାଇ) ଏତେ ଅନ୍ଧା, ଅନ୍ଧା, ଅନ୍ଧା, ଅନ୍ଧେ-
ମାନେ ଖୁଲିଯାଇଛି । ଏଥର ସବୁ ତୋର କର୍ମ ହେବ ।

(ହସି ଗିଗୋଲଲେ)

ରଖିଆଁ ସବୁ ନଷ୍ଟ କଟାରି ପକାଉ ।

ସଫିଲେ ଗୋ ଗୁଣେଇ,

ଅଭିମାନ ମନେଗୁଡ଼ି, ଦେଖୁଛି ଗୋ ଥରେ ଅଜାତ ।

କଣ୍ଠେ(ବୁଣି) ଟାଣିପାରି—ହେ ଯଦୁ, ମୋର ପଦେ ଗୁଣ ।

ପଡ଼ୁ ନାହିଁ ପ୍ରୀତି ପାଲରେ ଧର ।

ଭୁଲିଯିବୁ ନାହିଁ ଦେଖି କେତେକ ଝର ।

ପଦ୍ୟଜଣେ—ଏ, ମୋର ପଦେ, ମୋର ପଦେ ।

ଧରେ ଚୋରି କରି

ମନ ଚୋରି କରି

ମାର ଶାଣ କରି

(ନଷ୍ଟ କଟାରି)

(ଛଳାର) (ଅରେ) ନଷ୍ଟ କଟାରି ।

(ସଖିଗଣ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କୌଶଳା—ଓଃ, କାହା କୁଳାରେ ଯେ କୁମର । (ଚମକ) ହେଲେ !
ସତେ ମହାବଳ !

ଦଶରଥ—(ପ୍ରବେଶହୋଇ) ପ୍ରିୟେ, କିଛି ବାଟଲ ସମ୍ଭାରି ଲାଗୁଛି ।
କଥା କ'ଣ ?

କୌଶ—କିଛି ନୁହେଁ ମହାବଳ ! (ଚମକ ଚୁହ) ଏ, ଅସମ୍ଭବରେ
ଏବେକା କାହିଁକି ମହାବଳ ? ସମ୍ଭବରେ ସୁତା-ନିଶାର ହେଉଛି ମଧୁର

ସନ୍ଧ୍ୟା, ଅନ୍ଧାର ଆଲୋକର ବ୍ୟବହାର ବିକାଶ ଲାଗି ଯେଉଁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ଅଗ୍ରହରେ ଗନ୍ଧ କରୁ କରୁ ଏଣେ ତେଣେ ଧାଉଁଛନ୍ତି । ପଞ୍ଜ ଚାନ୍ଦ ପ୍ରଶମ୍ଭୀର ପଥ ଖୁବ୍ ସାଗରର ଖଳଜଳ-ବର୍ଷଣରେ ମୁଣ ଦେଖି ଜଳ ଜଳର ବେଶ ରଚନାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏ ମଧୁର ସମୟରେ ଆପଣ ଏବେପରେ କାହିଁକି ? ମହାରାଜ, ଏସମୟରେ କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ? ଦଶରଥ—ମୁଗୟା ଲାଗି ଯିବାର ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ପ୍ରିୟେ । (ଅନ୍ଧର କରି କହୁଲେ)

କୌଶଲ୍ୟା—ମୁଗୟା !

ଦଶରଥ—ହଁ, ପ୍ରିୟେ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲ କାହିଁକି ?

କୌଶଲ୍ୟା—ହେଉ ମହାରାଜଙ୍କର ସମୟ ବିବେଚନା ଦେଖି । ଶୁଦ୍ଧିଆଡ଼େ ହଂସ୍ତ ଜନ୍ତୁ । ରଜନୀର ଘୋର ଅନ୍ଧକାର, ବନପଥ କଷ୍ଟକାରୀ, ତହିଁରେ ବର୍ଷାକାଳ, ମେଘର ଘୋର ଗର୍ଜନ; ଥରେ ଥରେ ତପନା ଆଲୋକ ନମନ୍ତ ଦେଖା ନିଶ୍ଚିତ ନିଶ୍ଚାର ଅନ୍ଧକାର ଆଡ଼ୁରି ଶତ ଗୁଣ ଭବିତ କରି ଚିଏ । ଏ ଅକାଳ ମୁଗୟାର ଇଚ୍ଛା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ, ମହାରାଜ ।

ଦଶରଥ—(ହସି) ଅକାଳ ! ରବୁନାରି, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲ ? ଶକ୍ତିଶୂର କାଳା-କାଳ ବିବେଚନା ଶୁଣି ମୁଁ ଆଡ଼ୁରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲ ପ୍ରିୟେ ! ବିଶେଷତଃ ମୁଁ ରାଜା । କୋଟୀ ପ୍ରାଣର କାରଣ ଶକ୍ତି ଶିଳ୍ପର ଅଶ୍ରୁ ପରମାତ୍ମା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତରହ ଜାଗ୍ରତ । ତେବେ କି କଠୋର ପ୍ରାଣରେ ଶୁଦ୍ଧି ଆଡ଼େ ହଂସ୍ତ ଜନ୍ତୁର ଭୟରେ ଅକୁଳତ ପ୍ରଜା ପୁଣିର କହାର ଶୁଣି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରହି ପାରିବ ପ୍ରିୟେ ? ନା, ନା, ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତିକାର ଆବଶ୍ୟକ ।

କୌଶଲ୍ୟା—ପ୍ରଜା ରକ୍ଷଣ ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟ ଉତ୍ତମ, ନମସ୍ତ
ଲବନ ମଧ୍ୟ ସେହି ପରି ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ, ଅଜ୍ଞାତାର
ରଜନୀରେ ଶିକାର କରିବା କେପରି ଭୁବିତ ହେବ ଚାରିଆଡ଼େ
ଅଜ୍ଞାତାରର ଗୁମ୍ଫା, ହଠାତ୍‌ରେ ଲବନର କିପରି ଶର ସମ୍ମାନ କରିବେ
ମହାରାଜ ! ଅସମ୍ଭବ ଅଟେ, ମହାରାଜଙ୍କର ବିପଦ ମନୋରଥ
ହୋଇ ଫେରିବା ତେବେ ପ୍ରଶଂସାର କଥାକୋଲି ମନେ ହୁଏ-
ନାହିଁ, କଥା ମାନନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! କାଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଶିକାର
କରିବାକୁ ଯିବେ ।

ଦଶରଥ—ସେ ରମ୍ୟକରନାହିଁ, ପ୍ରିୟେ । ରାଜ୍ୟର ସନସାର ଅଜ୍ଞାତାର,
ଝଡ଼ର ଗଭୀର ଗର୍ଜନ, ବର୍ଷାର ଅବରଳ କାରିଆଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ
ମୋର ଶର ରକ୍ଷା ରକ୍ଷିତା ବିକଳୀ ଖେଳା ଖେଳାଇଦେବ । ଦେଖ
(ଶରକାନ୍ତି) ଏଇ ମୋର ଶରଦେଖା କାଣ । ପଶୁର ଶର ଲକ୍ଷ
କରି, ଶର ସମ୍ମାନ କଲେ, ନିଜେ କୁତାନ୍ତ ଦାନ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷାକରି
ପାରିବ ନାହିଁ । କାଥା ଦିଅନାହିଁ ପ୍ରିୟେ ! ଏହି ଶରର ଗୁଣ ପରୀକ୍ଷା
ନିମିତ୍ତ ମୁଁ କିଛି ଭବିଷ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

କୌଶଲ୍ୟା—ଭରଦ୍ବାଜ ପୁରୁଷ ଜାତର ନାଶ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅନାୟା
ପ୍ରଦର୍ଶନର ଅଭ୍ୟାସ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ନାଥ, ଅଳ୍ପ ମନ ଯେପରି ଥରେ
କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ କମଳ ଭଞ୍ଜ, (ଝିକଏ ଭବପ୍ରଦହୋଇ ରମ୍ୟର ଚିତ୍ତ)

ଦଶ—(କର ରୁମୁନକରି ହସି) ଯୋଦ୍ଧାଗଣ, ତୁମ୍ଭର ଅଗାଧ ପ୍ରେମହୁଁ
ତୁମ୍ଭ ମନରେ କହୁର ସମ୍ଭାର କରୁଇ ଦେଉଛି । ରମ୍ୟାହିଁ ପ୍ରିୟେ,
(କହୁଇ ଅସହକାର ଦେଖି) ଏଇ ଦେଖ ପ୍ରିୟେ, ବିଷୟବ-
ଭାଷା ତୁଳସିର ମଞ୍ଚର ନେଇ ଦୃଶ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟ । ମନେକଥା ନିଶ୍ଚୟ
ସଫଳ ହେବ ।

ବେଢ଼—(ଚାହିଁ) ଏ ? ଉତ୍ତମରେ ଏକ ଘର ମହାବଳ ! ମସ୍ତକରେ
ତଳ, ହାତରେ ଧନୁଶର, ବଡ଼ ଚାପ ଲଗା ଯେ, କି ଶର ଯେଉଁଟା
ଓଃ, ଲାଗିତେଜ ତାର, ଏ ?

ବେଢ଼—ଏ ଶର ଶତ୍ରୁରେଣ ।

ବେଢ଼—କାହିଁ ? ସତ୍ୟବାଦ ! କାହାଣୀ, ବାଃ କାହାଣୀର, ମହାବଳକୁ
ଲଗାଇ ଲଗାଉଛନ୍ତି ଅମଳ ଦେଖିଲୁ, ଅନେକ ଶରମାମ ଶୁଣିଛୁ, ବାକି
ଏମିତି ନାଁ ଶୁଣିନଥିଲୁ । ଏଣିକି ଏଣିକି କାଳଟା ଯେମିତି ଶତ୍ରୁର
ରକମର ଶତ୍ରୁଲକ୍ଷି, ଶରର ନାମକ ଯେମିତି ଅତୁଥା ତତୁଥା ଦେବା-
ଦର୍ଦ୍ଦର । ଅଉ ତେଜ ଦିନ ଗଲେ ଶରମାନଙ୍କର ନାମ ଦେବ,
ଧାର୍ମିକ, ଦୟାଳୁ, ସରଳ, ନ୍ୟାୟବାନ, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।
ତୁ ମହାବଳ, ଏବେଶରେ କେଉଁ ଦେଶକୁ ଲଢ଼ିବାକୁ ବାହାରିଲେ ?

ବେଢ଼—ଲଢ଼ିବାକୁ ନୁହେଁ, ମୁଣ୍ଡା ।

ବେଢ଼—(ଦସ୍ୟୁ) ଓଃ, ଗୟା ? ଗୟା ? ହଁ, ଯେତେ ଭଦ୍ରମ କଥା ।
ସହସ୍ରକ ଦେଲେ ଗୟାରେ ପିଣ୍ଡଦାନ କରି ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର
କରେ । ଯାଅ ବାବା, ମହାବଳ ଅଜ, ଅଉ ମା' ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ
ଗୋଟିଏ ପିଣ୍ଡ ଦେଇଆସ । ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହବି ବାବା,
ମୋରର ପିଲା କୁଆ ନାହିଁ । ପିଲାଦିନୁ ମହାବଳଙ୍କୁ ସୁଅପରି ପାଳି-
ଆସିଛୁ, ସେହୁ କହିଛୁ । ମନେକରି ଏଭୂତା କଷ୍ଟକର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ
ପିଣ୍ଡଦିଅ ବାବା ! ବେଶ୍ ସତରେ ଅଛି । କେତେ କାଳର ଦେଲଣି,
କାନକୁ ଅଉ ଯମା ଚିତ୍ତ ଶୁଭୁନାହିଁ । ଏତେବେଳେ ମୁଁ ଏ ପିଣ୍ଡ
ପାଇଲେ କହିଯିବି । ଯଦବା କହ, ଏ ଭୂତା ବ୍ରାହ୍ମଣଟା କହିଥୁ-ନାହିଁ,
ନାହିଁ, ବାବା, ମୁଁ କହିନାହିଁ, ମନଣି, ସଲଟ ।

ଦଶ—ସିନ୍ଧେ, ଏ କଥାର ଗୁଣ୍ଡିକାକୁ ଦୁଃଖାଇବା ପାଆନ୍ତୁ । ଦେଖ ଯଦି
ତୁମ୍ଭେ ପାର ।

କୌଶଲ୍ୟା—ଯୁକ ନୁହେଁ ଶୀତଳ ।

କଷ୍ଟୁରୀ—ନ ହେଲେ ଅନ୍ଧ କି କରିବ ? ମହାଶୟ ସ୍ତ୍ରୀକାର କଲେ ନାହିଁ ।
ସୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୋଷ ଯେ । ଅନ୍ଧ କି କରିବ ? ଜଳେ ଚଳିବ
ପିଣ୍ଡଟା ଦେଇ ଦେବ ?

ଦଶରଥ—(ହସି) ଦୁଃଖ ! ତୁମ୍ଭେ ପିତାତମ ମାତା । ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି—
ହେଲେ ପିଣ୍ଡ ବାଜି ପୁଁ କରିବ । ଅନ୍ଧ ଗୁଣ୍ଡିକା ମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଲାଗି
ହଜାର ସ୍ୱକାର କଲସ ବାଜି କରିବୁ ।

କୌଶ—ଏ ?

ଦଶ—ହଜାର କଲସି ।

କଷ୍ଟୁରୀ—(ହସି) ପ୍ରଜାର ତୁଳସି ? ହଁ । ଏବେ ଟିକିଏ ଏମିତି ଶୋରରେ
ନ କହୁଲେ କିଛି ଶୁଣୁନାହିଁ । ଦାଦା ! ଏଇତ ଅଛି । ମଥାରେ
ଛୁଆଇ ଦିଅ । ଦେଶେ ଦେଶେ ପୁଅମୁଣ ଦେଖ, ଆସ ମା !
ତୁମ୍ଭକୁ ଦିଅ । ପୁଅବଂଶ ହୁଅ, ଯୌରାଜ୍ୟ ରଜ ହୁଅ, ଶୀଘ୍ର ପୁଅ
ମୁଣ୍ଡ ଦେଖ ।

ଦଶରଥ—(ହସି ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଲକ୍ଷିବାଚସ୍ଥା)

କୌଶଲ୍ୟା—ଦ୍ୱିଜବର ! ରାଜାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବାମନାରେ ଶଶୁ ମନରେ
ଯାଇ ଶୁଭ ସ୍ୱପ୍ନାୟନ କର । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କଷ୍ଟୁରୀ—କିଏ କହୁନାଲେ ? ବାତ୍ୟାୟନ ? ଓଃ ! ରୁଷି ! ବାତ୍ୟାୟନ ?
ସେ ବି ମହାଶୟଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗନ୍ଧାପିତ୍ତେ ? ସେ ଯା' ଦାଦା; ଏ
ବୁଢ଼ାକୁ କାଳ ମୁଣେ ପିଣ୍ଡଦିଅ । ଏଇକଥା । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

୫୨ ବୃକ୍ଷ୍ୟ

ପଥ

ନାରଦ (ଗାର୍ଗ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ)

ସୋହମ୍ନ-ତେଜାଲ ।

ନିଶିଳ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଘୋରେ, ମୁଣ୍ଡିତ ତବ ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ରୀ ।

ବିପ୍ଳବ, ବିରାଟ, ବିରାଟ ତୁମ୍ଭେ, ସବୁ ଜଗତ ମହାନଦୀୟା ।

ତୁମ୍ଭେ ଆଦିଅନ୍ତ, ତୁମ୍ଭେ ହେ ଅନନ୍ତ,

ବିଜଗତେ ଏକା ତୁମ୍ଭେ ବଳବନ୍ତ,

ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତିପତ୍ତି, ବୁଦ୍ଧନ ଜୟନ୍ତୀ, ସୁଖ ଦୁଃଖ ଲିଳା—

ତୁମ୍ଭେ ମାୟା ।

ନାରଦ—ଜଗଦ୍‌ବନ୍ଧୁ ଦେଖି ନାହିଁ,

ଦିନାନ୍ତେ ଥରେ ବଳ ଦିଅ ହରି,

କହବାକୁ ଜଗଦ୍‌ବନ୍ଧୁ ବୋଲି

ପାଣି ପାଣି ଜଗଦକୁ,—

ଭୂତାସ୍ତ୍ର କାରଣେ

ଶୁଣିବୁ ମୁଁ ହରି,

ହୁଅ ରବେ ଅବଶ୍ୟ ।

କମ୍ପିତ ଧରଣୀ ଏବେ—

ଦେବ୍ୟ ପାପ ରରେ ।

ବାଜେ ବୋଲାହୁଳ ଚରୁଦିନେ

ଏହିଜନ ନ ଶୁଭେଚ ଚର୍ଚ୍ଚି ତୁମ୍ଭେରେ ?

ହରି ! ଅନନ୍ତ ଜୟନ ବାଣୀ,

ନିଳାଚଳ ନାଥ,

କପରି ସହସ୍ର ଏକାବୁଣ ପାପ ?

କମ୍ପି ନାହିଁ କୈମ ସି ହାସନ ?

କେବେ ପ୍ରଭୁ ? କେତେଦିନ ଅଛୁ ବାନ୍ଧ ?

କେବେ ପ୍ରଭୁ ଦେବ ଦେଶା ?

ବଶବଥ କୁହେ ?

ମାଳମଣି,

କୋଳ କରି ଦେଲେ,

ପବନ କରିବୁଁ ପ୍ରାଣ ମନ ।

କୁମ୍ଭ ମାୟା କୁମ୍ଭକୁ ଗୋଚର ହରି ।

କହୁ ପ୍ରଭୁ,

ଦୈତ୍ୟ ବଳେ ଦଳିତ ଦେବତା ।

କାହିଁ ଗଲେ ମାୟା ଦେଶ ?

ଦେବତା ପ୍ରାର୍ଥନା ସେନ

ଅବତରି ଥିଲେ ମହେଶ୍ୱର,

ଦେଖେ ! କରେ ମୁଁ ସୁରଣ ତାଙ୍କୁ (କଷ୍ଟ ଧ୍ୟାନବିଦ୍ୟା)

(ମାୟା ଦେଶର ଅବସ୍ଥିତି)

(ଗୀତ)

ଘଣ୍ଟାକ-ଢିମା ତେଜାଳ ।

କେବୁଝିକ ମୋର ଲୀଳା, ହା ! ତନୁ ଜଗତରେ ।

କୁବି, କୁବି; ପଛେ ପଛେ, ରହୁଥାଏ ନିରନ୍ତରେ ।

ପଲକେ ପଲକେ ଛବି ନୂଆ କରଇ;

ପୁଲକେ ପୁଲକେ ଦୁଃଖ ଦିଏ ମିଶାଇ,
ଦୁଃଖି ଭୁଞ୍ଜି ନିରାଶରେ, ବୟା ନାହିଁ ମୋ ଅନ୍ତରେ ।
ଦେଖି, ବସ କରଇ ସୁରଣ ?
କିବା ପ୍ରସ୍ତୋତନ ?

ନାରଦ—ପ୍ରଣାମ ଜନନୀ ! (ପ୍ରଣାମକଲେ)

ଜନନୀ ଗୋ,
କହୁ ଦିନୁ ଦୈତ୍ୟ ସ୍ଵରେ—
ପ୍ରତୀଡ଼ିତ, ସୁର, ନର, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଚନ୍ଦ୍ର ।
ବେଶୁ ପ୍ରଭୁ ଜଳାଚଳ ନାଥ ଭୃଷକହ
ହେବେ ପବିତ୍ରାର ନର ଦେହେ ।
ହୁଏ ବିନୁ ଏକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନେ,
ନହେଁ ଆନ ପମରଥ ।

ଜନନୀ ଗୋ,
ପ୍ରଶ୍ନ କରେ ଶ୍ରୀରାଜେ,
କେବେ ଆଉ ହେବ ଅମ୍ଭ ଦୁଃଖ ବିମୋଚନ ?
କେବେ ଦିନ ଆଉ ?

ମାୟା—ନୁହେଁ କେହି ବିଳମ୍ବ ଭନୟ,
ପଠାଇଛୁ ମାୟା ବଳେ ନୃପ ଦଶରଥ ବନେ ।
ଅତି ନିଶି ହେବ କାଳନଶି,
ବୁଝିବ ବୁଦ୍ଧ ।
ମାୟା କଲେ ମେଘ ମାଳ—
ଗରଜ ଦୈରବେ,

ଯଥାର୍ଥେ କରରେ ନର୍ତ୍ତନ ।
 ବିକଟ ପିଣ୍ଡାଦ ଦ୍ଵାସେ କର୍ମେ ମେଦିନୀ ।
 ଅକ ଜଣା—ଭୂତାନ୍ତ ତାଣ୍ଡବ ।
 ସ୍ଵୟଂ ମାୟା ହେବେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣା ରାଜ ମଧ୍ୟେ ।
 ଶୁଦ୍ଧ କର ମମତା ଦଳନ,
 ହରିନେତ୍ର ମଥାମଣି—
 ଅଳ୍ପ ଜୟନର ।
 ନିର୍ମଳ ନୟନ ଶେଳା ।
 କଳେ କଳେ ନିକ ଭରୁ କର ଉପାଟିତ
 ଶେଳାଭର ମାୟା ଶେଳା ।
 ମୁକୁର୍ତ୍ତକ ଲଗି,
 ସ୍ନେହ, ଦୟା, ମମତା, ଦାୟିତ୍ଵ,
 ନେତ୍ରମୁଦି କପିବେ ସଦଳ ।
 ଭୂତାଳ ଲହରି ମଥା ତୋଳଣ ପାଗର,
 କରଳ ବିକଟ ଭ୍ରମ ହୃଦୟ ଗର୍ଜନେ,
 ନାଟକ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
 ଗ୍ରାସୀବାକୁ ଲକ୍ଷଗ୍ରହ, କୋଟି ତନ୍ତ୍ର ତାର ।
 ତନ୍ତ୍ରା ନାଟ୍ୟ କଥା,
 ଅକ ନିଶି ପ୍ରଭାତ ନୋହୁଁ
 ଅସୁର୍ତ୍ତିକ ଲଭିବ ନିଶ୍ଚୟ କର, ପୁଣ୍ୟଲବ ହେବୁ ।
 ପାଥ କଥା, ଦୂରବର ତନ୍ତ୍ରା ।
 ପଥା ଅଜ୍ଞା ଜନନ ଯେ
 ନରତ ଭୁବନ ପାଶେ ବନ୍ଧ ଦେବଗଣ

ତପ ପାଶେ,
 ହେଉ ତବ ଭକ୍ତା ପୁଣି ।
 କେଉଁଠି ମେଲଣି ଶାନ୍ତମନେ ।
 ବଦାୟ କନକା । (ପ୍ରଣାମ, ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମାୟା— (ହସି) ଭୃତାନ୍ତ କଷଟ ଖେଳା,
 ବଳ ଭଲ ପାଏ ।
 କନକା ପଶୁଣେ,
 କରେ ସନ୍ତାନର ହୃଦୟ ।
 ବଳ ହସ ଲଗେ ମୋତେ
 ଦୁଃଖୀର ହିତନେ ।
 ଦେଇ ଦଳେ ହଳେ,
 ଭେଗଲେ ।
 ତର ମୋର ଖ୍ୟାତି ତେଣୁ ବରେ,
 ବସେ ବୀର, ପୁର, ଜାଗ, ନର ।
 କ ଅସାଧ୍ୟ ମାୟା ନାମେ ମୋର ?
 ପାଏ, ଖେଳଣି ମୁଁ ଖେଳା;—
 ବଢ଼େ ଅଗର ।
 ପ୍ରମିଳିତ ହେବ ଚକ୍ରତର ।
 ପଶୁ ପ୍ରାଣେ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣନେ
 ହେବ ଲବେ ଦୟା,
 ତରଳ ପଦ୍ମ ପ୍ରଦୟ,
 କଠୋର ମୟୁର ଲୀଳା—

ଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ଦୁଇକି ମୁଁ ତୁମ୍ଭେ, ।
 କାହିଁ ଗଲ ପହଞ୍ଚିବି ତେ ?
 ଅହ, ଅହ,
 ଗାଥା ଗୀତ କର ନୃତ୍ୟ,
 ବଜାଅ ଅନନ୍ତ ମୋର,
 ସେ ଅନନ୍ତେ ମାତୁଣି
 ମନୁଷ୍ୟ ସମୟ ।
 ପ୍ରଳୟ କରୁଛି ଏ ଜଗତେ ।
 କଟାକ୍ଷେ ଖେଳାଇ ଦେବ
 ବିକଳୀ ଲୋକେ—
 ନିର୍ମମ କଠୋର ଲୀଳା ।
 ଅହ ଗାଥ, ନୃତ୍ୟକର ।

(ମୟାକୁମାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟ ।
 ଖେଳିବା ନୃତ୍ୟ ଖେଳା ମନ ଅନନ୍ତରେ
 କାଳ ରଜନୀ, ଅମ ସଜନୀ, ମନ ମୋହନରେ ।
 ତାର ସନେ ଟଳିବି ଅବାଶି ଲଭୁ,
 ଗରଜକ, ଦେବିନୀ ମାଳ ସିନ୍ଧୁ,
 ମନ ରସିକ, ପ୍ରାଣ ବାସିକ, ରବି କାନ୍ଦବ ରେ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରସେନ ।

ଅଳ୍ପ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଦୃଶ୍ୟ—ସରକୁ ଗାର, ସମସ୍ତ-ରଖି, ମେଘବର୍ଷା, ଝଡ଼, ବଳୁଆର, ବଜ୍ରଲୀ ।

ଏକାକି ପିନ୍ଧି ଗାର ୨ ପ୍ରବେଶ ।

ଲମନ କଲ୍ୟାଣ ।

ଥର ହେ ବାଉଁଶ ନିଜର ମୋର

ଜାକଜା ଗାଁରେ ଗରଜ ଘୋର ।

• ଝିନ୍ଦରେ ପ୍ରାଣ, ରସେ ଥର ଥର, ଶିଶୁ ଶରୀର ହେ ।

ହେଲୁଣି ମୁଁ ଅଳ୍ପ ଅଧିର ହେ ।

ଭୁଲିଯା' ଗପଳା ଗମକ ଶୁଦ୍ଧାଣୀ,

କୁଣ୍ଡର ରଖ ଗୋ ଶିଶୁଣ ସାଜ,

କୁହୁ ପୁରୀରଲେ, କେ ଗୋ ଶୋଭକ,

ସରସ୍ତୁ ପୁଷ୍ପିକ ମୋହର ଗୋ

ଝଡ଼ ସବଳ ହେ !

ନିରାଶ ଏ ପାତ କୁଟୀର ହେ ।

(ଅଳ୍ପ ନୃତ୍ୟ କର)

ହା ବ୍ୟାତା

ଏ କି ଲୀଳା କବ ?

ଅଳ୍ପ ପିତା ମତା ମୋର,

ମୁଁ ପୁଣି ଗଲିଲି !

ଝନଝନ ଗପଳ ସୁର ।

ଆମନ୍ତ୍ର ! ଏକ ମେଳା ?

On 891.452 / P 941m

Library.

ସବୋପରି ଚାଲିବେଳି କୁହା ?—
କରିବୁ କିପା ପ୍ରଭୁ ଜଠର ଶାଢ଼ୀ ?
ଦରିବୁ ଜାବନେ କିପା ଜଠର ସୁଖ ?
କିମ୍ବା,—

ଏ ଜଠର ଅଧିବାସୀ କରିବୁ କେବଳ ?
ନାହିଁ ଭର, ଅନାହାତର ମୋର ।
କିନ୍ତୁ ହରି,
ଦୁକ ପିତା ମାତା, ଅସୁରୁ କିନ୍ତୁ,
ଉପକାଶେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭୁଲ ।
ଦୟାଳୟ,
କିପା ହେଲୁ ପ୍ରତିଦିନ କି ?

ଶାଶୁଦିନ ରମି ପ୍ରତି
ନିଶାନ୍ତର କିଛି ।
ଅଶାନ୍ତ ରବିବାର କିଛି
ଅସିଥିଲୁ ପୁଣି ।

କିନ୍ତୁ ହାୟ !
ଅସିଲୁ ରଜନୀ,
ମେଘର ଅନ୍ଧାରେ ମିଶାଇଲୁ ନିଜ ଅନ୍ଧାର ।
ପଳାୟନ କଲୁ ହୋଇଲୁ ।
ଏଭଳି କେବେ କେ ପ୍ରସେ !

ସ୍ବର୍ଗ ପଳାପଳ ଏଭଳିରେ ? (କିନ୍ତୁ ଚାଲେକ)

(ଉପର) ଏହିତ କୁଣ୍ଡଳ,

କହୁଥାନ୍ତୁ ଏ ବିଦ୍ୟାବିହାରୀ

କିଛି କହନ୍ତୁ ।

କମଳେ ପଶୁଣ ମୋର

ଏ କୁଣ୍ଡଳ ହେଉ !

ହା ଯେ, ହା ପାଶ,

କହିଁ ରହୁଥିବି ଯେ ।

କି କୋଳିକ ?

କୋଳି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରୁଛି

କେଳି ଜଳେ ? (ଅନ୍ତଃ ସ୍ଵର)

(ଯଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟାବିହାରୀ, ମେଘଗର୍ଜନ ଓ କଳାପାତ)

କେପଥେ ? କହୁନା — କାହିଁ ଗଲୁ ଅଞ୍ଜଳର ଶାସ,

କାହିଁ କାକା, କାହିଁ ପିତା,

କାହିଁ ମେଘ, କାହିଁ କଳିକା;

କାହିଁ ଗଲୁ କାପ ?

କେତେକେଲେ ଯାଉଛନ୍ତି କଳେ ।

ଅଳ ଏବେ କାଳୁ କହେଲୁ ?

କି — (କଳେ) ହାୟ ଶୁଣ ମିତା ମାତା,

ମାତା କଳାବିହାରୀ ପୁଅମାନେ

ମନେ କେଣ ଯାଉଛନ୍ତି ସମେତ ।

ଆସେ ରାତି କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ।

କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ ଅନ୍ଧାର,

କେତେ ବା କଷମ ସୁକରେ

ନିଜନିଜର-ସ୍ୱେଦ ଛାଡ଼ି
ମାୟାଗୁଣେ, ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଥୁଟେ ।
ବସର ବଦଳ ଖେଳା
ଦେଖି ଏହଠାରେ ।
ତେଣୁ ଅଜ ବ୍ୟାଧାର
ଏ କଠୋର ଲଳା ।
ନିଜକୁହେଁ, କହୁ ପ୍ରଭୁ ।
ଶୁଣୁଣୁଣେ, ଶୁଣ୍ୟ-କରେ
ସେ ମୁଁ କହୁବି ଗତେ,
ଶୁଣାହୁଏ ଜନନୀ, ଜନକେ ?

ରୁଦ୍ଧିବିଅ ହରି (ମେଘଗର୍ଜନ ବିଜୁଳୀ ଭରସାଦ)

ନେପଥ୍ୟ—ମୁନପତ୍ନୀ ଓହ୍ଲେ ! ଓହ୍ଲେ ! ଏ ବିହେଲା ? କାହିଁ ଗଲା,

• ଆସୁ ବାବା, କୋଳେ ଆସ ।

ପିତୁ—

କିପି ମାତା,

• କରୁଛୁ ସେବନ,

କିପି ପିତା ; କର ହାତୀକାର ?

ହେଉ, ଅସିଛୁ ମୁଁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନେପଥ୍ୟ ମୁନପତ୍ନୀ—ପିତୁ ! କିମ୍ପା ବାବା,

ତୋର ବିଳମ୍ବ ଅଛି ?

(ସହସା ପଟପଟକନ୍ତି)

(୧ମ ଗର୍ଭାଂଶ)

କୁଟୀର—ଅଳସୁକ୍ତ ଓ ଅଳସୁକ୍ତ ପତ୍ନୀ ବସିଥିଲେ ।

ପିତୃର ପ୍ରବେଶ

ମୁକ୍ତି—

ପିତୃରେ, (ଅଶ୍ରୁଳାଂ ପିତୃରୁ କବଚସ୍ଥ ହେଲେ)

ତର ଅଳ ପିତା ମାତାତୋର,

ହରହର ନୟନର ତାର ।

କିନ୍ତୁ ଧନ, ଅନ୍ତର ନୟନେ

ଏ ଅଳ, ଅଳଶୀ—

ବୁଦ୍ଧନୟନର ତାର ହୃଦ ।

ନଦେଖି ଏ ବୁଦ୍ଧ ମୁଣ୍ଡ ତୋର,

ମନପ୍ରାଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭୁଳ ।

ଆସ ବୁଦ୍ଧ, ଆସନଧି,

ଅଳ ଆସି ରହିଲେ ଆଶ୍ରେକ !

ଆଶ୍ରେ ନୟନ ତାର !

ଆଶ୍ରେ, ଆଶ୍ରେ, ଉଠି ଆସ କୋଳେ !

ଆଶ୍ରେ କାବା, (ହସ୍ତପ୍ରସାରଣ କଲେ)

ପିତା—

ପିତା ! କ୍ଷୁଧାରେ ଅଭୁଳ ହୃଦ୍ରେ,

ତପସ୍ୟାରେ ପୁଣି,

କାଣ୍ଡ ଶୀର୍ଷ ଅଳ ।

କାତର ହୋଇବ ଝରେ ମୋର ।

ବେଦନ ମୋତେତ ଅବରେ

ଧରିପକ୍ଷ କୋଳେ—

ସୁମନ୍ତେ ଅଳଙ୍କାର ଦେଲେ ।

ଜିବ ବସୁ, —

ଅବର ସୋହାଗୀ ଅଳେ, —

ଅଳଙ୍କାର ଦେଇଛି ମୁଁ ବୋଲ ।

ପତ୍ନୀ— ବାବା, ବାବା, ଭଲଇ କୋମଳଅଙ୍ଗ, (ସିନ୍ଦୂରେ ପାଉଁଶ)
ଗୋରୁକ ବନ୍ଧନ ।

ବେଶ ପାଶ ଭାସ ଜଳସ୍ଥରେ ।

ଆମ୍ଭ ବାବା, ଅଳଙ୍କାର ମୁଁ ଦିଏ ଯୋଡ଼

ଦରଘର ବାଉ ।

ତୁମ୍ଭେ ନାହିଁ, ଦିଶୁନାହିଁ କିଛି ।

କହୁଦେ ମୁଁ ଦିଏ ଯୋଡ଼ । (ପଟଳ ଦେଖିବା)

ସିନ୍ଧୁ— ନାହିଁ, ମା, ପାର ମୁଁ କଲେ ଯୋଡ଼ ଦେଉଛି । (ଯୋଡ଼ିଦେଲେ)

ପତ୍ନୀ— ପକ୍ଷୀମାନ ପକ୍ଷୀ, ଜାକିର କହ ?

ଏକ କଥା ମୁଣେ ଗୋରୁଆଳ ?

କଲେ କୁ ଯୋଡ଼ିବୁ ପକ୍ଷ ?

ଅଳଙ୍କାରେ ପକ୍ଷ, ଜଳଜ ମୁଁ ଗୋର ।

ସ୍ତବ୍ଧ କି ବେଶି ଏକା, ଜଳଜର ପ୍ରାଣ !

ସୁନ— ସିନ୍ଧୁରେ ! ମୁଁ ମୋ ପାଦାଳୁ ମାତା ଗୋର,

ଲୁଗା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ।

କାହିଁ ?

କି ପଳ ଅଛି କି ବା,

ଦେ ଦିଅ ଜଳଜ ପିଅରେ । (କହୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ)

୧୫—

(ନମନ ଧ୍ୟାନ ବାଦଲେ) ପ୍ରଭୁକୃତ, ପ୍ରଭୁକୃତ କଣି
ଅଳ୍ପ ଦୃଷ୍ଟି ନେବି !

କଳା ! ପତ୍ର ମୋ ମସ୍ତିକେ !

ଶ୍ରୀମ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ପଦ ପଦ ବାଦଲେ,

ଦେଖିଲେ ପ୍ରଳୟ !

ହୁଏ ବାଧା, ଏକ ବେଳେ ?

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲୁ ?

କି ବେଳେ ?

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ପଦ ମୋ ମୋ !

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ମୁଁ !

ନିପାଦିତ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ୍ ପଦ ମୋ !

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ମୁଁ !

ଏହା ! ପ୍ରାଣିତ ପିତାଙ୍କର କର !

କି ଦେବ ଏହା ?

ବିଧିରେ ! କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ !

ଏହାକି ହେ ବାଧା କିନ୍ତୁ ?

ପୋଷି ଅବଶ୍ୟକ, ପୋଷି ଅବଶ୍ୟକ !

ଏହା କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ?

ଏହା କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଏ କିନ୍ତୁ ?

କିନ୍ତୁ ! କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ,

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ?

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ—

କହନ୍ତାଛନ୍ତି ଶିଳା ଯାହା

ପୁଣ୍ୟର ମେଘ ?

ଓଁ କଷମ ଏ ଶିଳା ! କଳ୍ପସମ ବାଣେ ବୁଲେ

ପୁରୁଷ— କାହିଁ ବାଣ ! ବଜେ କଠର ଜ୍ଵାଳା ।

ପୁଣ୍ୟ ଲଗେ ଏତଳ ଭୁବନ ।

କାହିଁ ଦିଅ ? ଫଳ ଦିଅ ।

ପୁରୁଷ— (କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ) ବାବା, ବାବା (ପଦଧାରଣ)

ପୁରୁଷ— କି ବାବା ? (କୋଳେଇ ନେଲେ)

ପୁରୁଷ— ଫାଟିଯାଏ ଶୁଭ

ସାବନା ଅଭ୍ୟନ୍ତ ।

ନୀଳାନ୍ତ ଅଧମ ଶୁଭ ।

ଅପରାଧୀ ଶୁଭରେ ଚଳେ ।

ସୋର ପାଣି, ସାଥ ଦେଖି ମରୁ

ବଳ, ହୁଏ ନପରରେ ମେଘେ ।

ସିନ୍ଧା, ସିନ୍ଧା । କିକିରି ?

କହେଲୁରେ ? କି !

ଧକ ଧକ, ଶବ ଧକ ମେଘେ ।

ସ୍ଥାନ ପ୍ରାଣେ କିବା ପ୍ରୟୋଜନ ?

ପୁରୁଷ— କି ହେଲୁରେ ନୟନର କେ ?

କି ଦୂରରେ ଲୋଭ ?

ଏଥକ ଅନ୍ତରା—

କେଉଁ ଶିଳା ଜୀବନର ହୃଦି

ମୂର୍ତ୍ତି—

ଶେଷ ମୂର୍ତ୍ତି ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳାରେ
 ବାବା ! ବୁଦ୍ଧ ଉଦୟେ ପଥା,
 ଶାନ୍ତିରାମ ପ୍ରଭାତ
 କି ଦେଖିଲେ ବାବା ?
 ଅନ୍ତରାତ୍ମା କହୁ ଦେଖି ଗିରି ?
 ବାବା, ବାବା, କି କହିଲୁ ?
 ଶୁଦ୍ଧ ବାସ !
 ପାଟିର କରମ, ଗୋର
 ନିମ୍ନରୁ ଉଠା ।
 ଶରୀରର ବଳେ ବଳେ
 ଦିଅଁ ପାଶରେ,
 କାହିଁ ଦେଲେ, ନିମ୍ନରୁ
 ପାଲଟି ଗୋର ।
 କହିଲେ ପାଲଟି ନାହିଁ ।
 ବାବା, କହିଲେ ଦେ ? କି କହିଲୁ ?
 ଶୁଦ୍ଧ ବାସ କୁହେ,
 ଶୁଦ୍ଧ ବାସ କୁହେ ।
 ଶି, ଶି, ବେଳେ ମୁଁ ନାହିଁ,
 ଶୁଦ୍ଧ ବାସ ନାହିଁ
 ନ ଦେଲେ ଅନ୍ତରାତ୍ମା !
 ଅନ୍ତରାତ୍ମା ! ଶୁଦ୍ଧ ବାସ ଶୁଦ୍ଧ ବାସ ?
 ଶିବା ! ଶୁଦ୍ଧ ବାସ ଶୁଦ୍ଧ ବାସ, ଶୁଦ୍ଧ

ପୁଅକୁ ପାପପଳେ
ଉପକାଶେ ଚାଲିଲୁ କୁମୁକୁ ।
ଅହୋ । ଏହି ପାପେ ପୁଣି,
ହାୟ, ହାୟ, ନିଜାଣେ ମୋ କଣେ
କି ଘୋର ନରକେ ପଶି ଚାବ । (ପଶୁମୁଖ)

ମ-ପତ୍ନୀ—

କାକା, ପାଇନାହିଁ ପଳ ?
ଏଥିଲୁଗି ବିକଳ କାହିଁକି ?
ଅସଲର ନିଧି !
ତୁ ତ ମୋର ଅସିଦ୍ଧରେ ଶୁଭେ ।
ଏଇତ ଯଥେଷ୍ଟ ।
ମିଶିଅଛି ତୋବଚନେ ।
ଅମୃତ ମଧୁର ।
ବନପଲ ଲୁଗିବତ
ପାଶେ ଭାର ?

ସିନ୍ଧୁ—(କାନ୍ଦି)

ମା ଗୋ ।
ସେହେ ଗତା ହୁଏ ।
ସ୍ବେଦମୟ ପିତା ମୋର ।
ଅଗାଧ ସେଲେହେ
ବାକ୍ସ ଅଧମେ ।
ସେହି ସେହି କହୁଛ ଏବେ ।
କିନ୍ତୁ ମାଗଣୀ,
ଉପକାଶୀ କୁମ୍ଭେ କୁହେ

ନୟନେ ମୋ ହୃଦୟ
ମା ! ମା ଗୋ ! କି କରୁଛ ?
ଅବ୍ୟାପି ରଜନୀ ନୃତ୍ୟେ ଶେଷ ।
ଅନେକ ପଦ୍ମ ଅଛି ।

ମୁ, ପତ୍ନୀ—

ଅନ୍ଧ ବେଦାଦା !
ଶୋଇ ଗଲେ ପାଦ ଯିବ ।
ପଲକ ପରି ଲୁଗିବ,
ଜଣାଯିବ ନାହିଁ ।
ଭବିଷ୍ୟେ ତପନ ।
ପ୍ରସବ ହୋଇଲେ, ଯିବୁ ପଳାଅଛି ।
ଅନ୍ଧାର କାହିଁକି ?

ପିତୃ—

ମା ! ବାରିଶ ନନ୍ଦର ।
*ମାଏ ଆଉଥରେ ।
ବେଶେ ! ବେଶ୍ଟାକରି
ଭବ୍ୟେ ଯଦି ଯିଲେ କହୁ ଫଳ ।

ମୁ, ପତ୍ନୀ—

ତେଜ ଏ ଭବନୀ,
ଅସ ବାବା, ବୁଣିରେ ତୁ ଅସ ।
ନୟନ ସଙ୍ଗୀତ,
ଅଞ୍ଜଳେ ସୋହାଗ ତୋତେ ଅଞ୍ଜଳି ନୟରେ !
ଭୁଜିଯିବ ଭବନୀ କାଥା ।
ବନ୍ଧୁନାହିଁ ଅସ ଅସ ଗୀତ, (ବାତ ବୋଇଲେ
(ପ୍ରସବି ପିତୃ ଦୁର୍ଭବ ନେବା

(ନେତ୍ରଗପାଳ ଉପଲେ :)

(ଘାଣ୍ଟି ଘାଣ୍ଟି) ମୁନ—ସିନ୍ଧୁ ରେ !

ଗୋ ମାଳା ତୁ ଅନ୍ଧାର,

ଦରିଦ୍ର ଧନ ।

ଭବନିଧି ! ପାଶେଥିଲେ ତୁହି

କେଶର ଶ୍ରେଣୀ, ଶୋଷ ଜାଳା ?—

ତୁଲି ଯିବୁଁ କାହିଁ ।

ଶୂଳ ବାଜା,

କୁଣ୍ଡଳେ ତୁ ଅସ । (କୁଣ୍ଡଳ ଭଙ୍ଗେଇ ଖେଳେ)

—*—

ମୃଦୁ ଦୃଶ୍ୟ—ବନପଥ ନିକଟ । ବନବିସ୍ମୟଗଣ ।

ମେଘରାଶି—ଅଳ୍ପ ଅନ୍ଧକାର ।

(ଏ) ଅରେ ଛନ୍ଦ ହେ ଏକ ଗରଜେ,

ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ସନେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରଜେ, ପରଜେ,

ସନା ଗନ୍ଧିରେ ଗା—ଏ, ଯିବ ଯା—ଏ ।

ଶ୍ରେଣୀ ସନ ସନ, କର୍ମିତ ଗିରି ବନ,

ଛନ୍ଦ ଶ୍ରେଣୀରୁ ବରଜେ, ବରଜେ, ବରଜେ, ବରଜେ । (କାନ୍ଦି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

—○*○—

ବୃଦ୍ଧ ଦୃଶ୍ୟ—ଅରଣ୍ୟ, ଗୁମ୍ଫା

(ବିଦୁଷକ ପ୍ରବେଶ)

ବିଦୁଷକ—(ସୀତହୋର ଅଶ୍ରୁଳ ଅଶ୍ରୁଳ) ମ, ମ, ମ, ମହାବଳ ରକ୍ଷାକର ।

ଧର୍ମ, ଦେ ଧର୍ମ, ତୁମ ସନ୍ତାନରେ ତୁମ ମୁଁ ହିଁରେ ପାରିବେକ । ରଖ,

(୩୧)

ହେ ଧର୍ମ, ମାନସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ଏକ ମାତ୍ର ସନ୍ତାନ, ଏକମାତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର,
ଦ୍ଵିତୀୟ ନାସ୍ତି, ଇଚ୍ଛାକର ମୋତେ, ଧର୍ମ ! ମମ୍ବା-ସ୍ଥାନ-ମୋ-ମ, ମ,
ମ, ମ, ମ—

ବସନ୍ତ—(ବ୍ୟସ୍ତଭାବେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ) ଓଁ, କାହିଁକି ଏତେ ପାଟି
କରୁଛ ? ଏମିତି ପାଟିକଲେ ସେ ଜନ୍ମ ପଳାଇବେ । ହୁଏ ହୁଅ,
ହୁଏ ହୁଅ ।

ବୃନ୍ଦା—ଓଁ, ମୁଁ କି ଖସିରେ ପାଟି କରୁଛି ? ପାଟିକ ହୁଏ ଶବ୍ଦ ହୋଇ
ଯାଏ, ଦିହ ତ ଥିବି ଉଠୁଛି । ଦେଖ, ଗୁଡ଼ରେ ମାତ ମାତ । ଦେଖ,
ମୁଁ ଯାଏଁ, ସଖା, ମୁଁ ଯାଏଁ, ଏଠୁ ପଳେଇଲେ ଚଣେ ।

ବସନ୍ତ—ଏତେ ଭୟ କାହିଁକି ସଖା ! ଥଣ୍ଡାରେ, ମୁଁ ତ ଧନୁଣର ଧରି ତୁମ
ପାଖେ ପଶୁ, କିଛି ଭୟନାହିଁ ।

ବୃନ୍ଦା—କାହିଁ ବୋଲ କହଲେ କି ଚଳେ ? ତୁମେ ଯେତେ କହ ଭୟନାହିଁ,
ମୋର ତ ମନଟା ମାନୁନାହିଁ ।

ବସନ୍ତ—କେମିତି ? ମାନୁନାହିଁ ?

ବୃନ୍ଦା—କେମିତି ଅଭି ଯେଉଁ କଣ ? ଏଠି କେମିତି ବୋଲ କହଲେ
ତମ ମହାରଜାର ସ୍ବରୂପ ଅଭି ପାଟି କାହିଁ । ଶତପଥକୁ ଅଭି
ଭୟା କଣ ? ଛାଡ଼, ଛାଡ଼ ମୁଁ ଯାଏ ।

ବସନ୍ତ—ଯେଉଁ ଯେଉଁ କଥା ?

ବୃନ୍ଦା—ଓଁ, ଆଜ୍ଞାକଥା ଏଠି ବେଦବର୍ତ୍ତୀ କରନ୍ତି ? ଯାହାର କଥା
ତା ମନ ଜାଣେ, ଯାହାର ଯେଉଁ କଥା ତେ ଦେଖିପାରି
ସୋତେଇ ରଖେ, ଜାଣ ?

ବସନ୍ତ—ଓଁ, ଜାଣେ, ବାବୁ ତୁମେ କାହିଁ ଯେତେ ଘୋଡ଼େଇ ମାହିଁ
ସଖା ? ଯେତେ ଭୟରେ ତ ବାତକେଇ ନାହିଁ ?

—ଆରେ ଯେତେ ? ଯେତେ ଆଉ ଅଛି ? ତାର କୋଉଁ
କୋଉ କୋଣରେ ପଡ଼ିଛି, ଏ ବ୍ୟଥା ଯେ ଜୀବନରେ ଲାଗୁଛି ।
ଜୀବନରେ ବସୁଥିଲେତେ ଯେତେ ? (ଭିତେ) ଓ ସାବଧାନ ।

ଦୟା—(ବିଭୀଷଣ ପାଟିରେ ହାତ ଦେଇ) ଓଃ ଯେଉଁ ଚହାର ?

ବିଭୀ—ଅଉ କି କବିର ସଖା ? ତୁମେ ପଛେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଶୁଣ;
ନୋହଲେ ନିଶ୍ଚେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ହେବ । (କାନ୍ଦୁଲପରି) ଏ ମୋ,
ଦ୍ରାଘଶିରର ଆଉ କେହିନାହିଁ ମୋ, ମୁଁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ।
ମହାରାଜ ଏ କି ହେବ ? ଗାର କହବ ? ମୁଁ ଯାଏଁ—ପଳାଏଁ ।

ଦୟା—ଆରେ ଆଶ୍ରୟ ? ତୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ଆଉ କେମିତି କା ଯିବ ? ମୁଁ
କି ପାଶେ ଅଛି । ଚେତେଇ ଚରୁଛି, ଏକାନ୍ତ ପଳେଇ କମିଛି ।

ବିଭୀ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) ଏ ଦିନ, ସତର, କେମିତି ଯିବ ? ଯାଇ
ପାରୁ ନାହିଁ କି ରହିପାରୁ ନାହିଁ । (କାନ୍ଦୁକାନ୍ଦ) ଓ ହୋ !
ମୁଁ କାହିଁକି ଆସିଲି ? ଆସିବା ଆଗରୁ ଜୀବନଟା ଯାଇଥିଲେ ଭଲ
ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଦୟାବଦ—(ଦୃଷ୍ଟି) ଟେକିବ ! ଯେଉଁ ଜୀବନ ଲୋଭରେ ପଳେଇ ଯିବାକୁ
ବସୁଛି । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଜୀବନ ଯିବା କଥା କହୁଛି ? କାହିଁକି
ତେବେ ଅସିଲ ?

ବିଭୀ—ପୋଡ଼ା ଯେତେ ଦାଉରେ । ନୋହଲେ କି ହେବା ସାବଧାନ
ଅସିଥିଲି ? ଦେଖିବ ନାହିଁ କି ଯଦି ଏଇଥର ବସେ, କଳଧାନ୍ୟ
କି ଗଲେ ଏ ଯେତେରେ ଏକାବେଳେ ହୃତାଶନ ଲଗାଇ ଜଳେଇ
ଦେବ । (ନେପଥ୍ୟେ ପବନର ଶୁଣି)

(ପରି) ଏ ତାତା, ଅଇଲ ଅଇଲ, ଏଇ

ଅଇଲୁ ଧରିଲୁ, ହାତ କଢେଇଛି (ଦଶରଥଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡଳ)
ସଖା ! ଦେଖ ଦେଖ, କେତେ ବଳ ହାତ ? ଦେଖୁଛ ନ ?
ଏ ମୁଁ ମଲି ।

ଦଶରଥ—(ବିରକ୍ତ ହୋଇ) କଷ୍ଟ ହୁଏ ହୁଅ ବୋଲି—
ବନ୍ଧୁ—ମୁଁ କି ବୋଧ କରୁନାହିଁ ? ବାବୁ ହେଲେତ, (ଉତ୍ସାହରେ)
ସଖା, ସଖା, ଦେଖ, କେତେ ଅତି ! ଏଇ ଧରିଲୁ, ରଖ, ରଖ,
ସଖା, ଶୁକ୍ରମୋଚର ଉପରେ ଶୁଭଦେଇ ଅଛି ।

ଦଶରଥ—ଓଃ, ତୁମକୁ ପ୍ରତି ଅଧିକେ ରକ୍ଷା ।

ବନ୍ଧୁ—ଧର୍ମ, ରକ୍ଷାକର ଏତେବେଳେ ଗୁହାରି ଶୁଣିଲ । ହଁ ଯୋ ଶୁଭ ।
ଝିଲି ଧରି ନାଥ ମୋତେ । ମୁଁ ଯେଉଁ ଉପରେ ବସି ଅଛି
ସୁଦ୍ଧି ଶିକାର ଦେଖୁଥିବ । (ସୁଦ୍ଧି ପଦରେ ଯୁକ୍ତି) ସଖା, ସଖା,
ଧର, ଧର, ଏଇ ମୁକ୍ତି ଗଲ—ମୁକ୍ତିଗଲ ।

ଦଶରଥ—ଓଃ ଅଉ ବ୍ୟସ୍ତ କରନା, ଶୁଭ, ଶୁଭ, ଗୋଟିଏ ଗଳଛବି
ହୁମେ ।

ବେଶଜ—ହଁ ସଖା, ଠିକ୍ ଠିକ୍ (ହାତ ବଜାଇ ଦଶରଥଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡଳ
ଧରି, ପଛନ)

—*—

୩୪ ଦୃଶ୍ୟ ।

ବନ୍ଧୁ—ଅରଣ୍ୟ—ଗୀତ ଗାଉ, କୁମୁଦସ୍ତେ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଲେ ।
ବେଶଜ ।

ବନବାସୀ ଯଲ ଅଣା

ଉପଲି ଓ ଦୁଃଖ ଗରେ

ଭରୁ କିନ୍ତୁ ବନା ଗିରି

ତଳେ ଦୟା ନାହିଁ କରେ ?

ଅଳ୍ପ ପିତା ମାତା ନେତୁ

ଧାନ୍, ହା, ନୀର ଥରେ ।

ହରି, ହରି ଦାନବକୁ ନାମେ କଳଙ୍କ ଲାଗିଲା ।

ଦାତା ହୋଇ କୁଣ୍ଡ ହେଲା

ଏ ଦୁଃଖ କହେ କାହାରେ ?

—*—

(ଅନ୍ତଃ ସୂଚନା ବଳେ)

ଫଳ ନାହିଁ

ଅନାଦିରେ ଖଳପାନ ।

ଲରେକି ଜଠର ଜ୍ୱାଳା—

ଖାଲ ଜଳପାନେ ?

ତେବେ କଥା ରହନ୍ତା ଉଦନ ?

ଧକ ମୋତେ,

ମୋହ ହେତୁ ପିତାମାତା

କରିଲେ ଏ ଦୁଃଖ ।

କି କରୁଛି ? ଉପାୟ ବୋଲ ।

ଯାଏଁ ଅଶେ ଯାଇ

ସରସ୍ୱର ବାରି । (ଅଳ୍ପ ଅନ୍ତର ହୋଇ)

(ଅଳ୍ପ ନୀରକ ରକ୍ତ, ତାହାର ଦାୟା ସହିତ) ;

ହଁ ! ସକଳେ କି ପାଏ ମୁଁ ?—

ବେଦ ନେତ ।

(୧୫୩)

ହାୟ ! ହାୟ ! ହେ ଚନ୍ଦ୍ରନା !
 ଦୟାମୟ ଯୋଗରେ !
 ଭଲ ଦୟା ଦେଖାଇଲୁ ଅଜ ।
 ଜାଣେ ତୁ ଦୟାଳୁ ମାତ୍ର କହେଁ ବସନ୍ତ ।
 ଯୁଦ୍ଧର ମୁଁ ପିତୃ ପୁଣେ ।
 ତୁମ୍ଭେ ଯେ ଜଗତର ପିତା ?
 ଜୀବର ବ୍ୟଥାରେ ପାଞ୍ଚ ବ୍ୟଥା ?
 ସେହି ତୁମେ ?—
 ତୁମେ ପ୍ରଭୁ ଜୀବ ଅନୁଦାତା ?
 ଦୟାମୟ ତୁମେ ?
 ଜୀବର ଜୀବନ କର୍ତ୍ତା ?
 ଏହି ଭାର ପ୍ରମାଣ କି ପ୍ରଭୁ ?
 ସ୍ତ୍ରୀରେ ପୀଡ଼ିତ ପିତାମାତା,
 ରହୁକ କି ଚରହୁକ ଜୀବ ।
 ଦୟାମୟ ଜାଣେ କହ ।
 ଲଗାଅ କଳଙ୍କ ?
 କି କଠିନ ହୃଦୟ ତୁମ୍ଭର ?
 (ଅଳ୍ପ ନୀରବ ରହ) ତା, ଜା, ମିଛେ କାହିଁ ଦୋଷିକ ମୁଁ ବଧ !
 ହତଭାଗ୍ୟ ଏକାଗରେ ମୁହିଁ ?
 କାର୍ଯ୍ୟ କାହିଁ ଅଛ ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣେ ।
 ବିଦା ମହା ପ୍ରାଣ ଯିବା ପୁଣେ
 ବାସନ୍ତିକ ଦେବି ପ୍ରାଣ,

ସରସ୍ୱତୀ ମଲିଲେ । (ଅଗ୍ରସର)
 ସରସ୍ୱତୀ ତଳେ ଗଳ୍ପ ଜଳ ବୁଣି
 କଳକଳ ଆବାହନ ଗୀତଗାନେ,
 ଲହରୀ ସହସ୍ର ଟେକି ମଥା,
 ଅବରେ ତାଙ୍କର ମୋତେ କରିବାକୁ ବୋଲ ।
 ଯିବ, ମିଳିଯିବ ଅଗେ ।

ମରିବା ଅଗରୁ ମୋର ହେ ପିତା ମାତା
 ଶେଷ ଜୀବନ । (ସ୍ୱଳ୍ପ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ)

(୫୫)

କି କହୁଲ ?
 ନା, ନା, ଜପାରେ ତ ମରି ।
 କପରି ମରିବ ?
 ମରିଲେ ମୁଁ,
 ଅଳ୍ପ ପିତା ମାତା ମୋର କିନ୍ତୁ ମରିବେ ।
 ନା, ନା, ହେବନାହିଁ ଅଭିବାଦନ ।
 ଆଉ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରାଣ,
 କପରି ମୁଁ ଦେବରେ ଭସାଇ—
 ଅଳ୍ପ ଜନନୀ ଜନକେ,
 କାଳ ଶୋଭା ଜାହାଜ ଗରରେ ?
 ଦେଖି, ବ୍ୟାଧାର କୁଟ ।
 ଦେଖାକରିବେ ଅଭିପରେ ।
 ପାଇବି ବା ପଳ ମୂଳ ଚନ୍ଦ୍ର ।
 ନାହିଁ କେ ଦୟାଳୁ ଏ ରତନ ?
 ଯାଏ । (ଅଗ୍ରସର ହୋଇ)

ରଜନୀ ଗୋ; ଯାଗି ଉଠ ।
 ଦେ' ମା ଭାବ ପ୍ରସବ ତପନେ ।
 ବୁଦ୍ଧ ପିତା ମାତା ତେଣେ କ୍ଷୁଧାରେ ଅକୁଳ,
 କୁଳ ଦେ'ମା ଅକୁଳ ସାଗରେ ।
 ଅହୋ ! କଠୋର ବିଧିର ବିଧି, ନପାରିତ ଏହୁ ?
 ଭୟେ ତେଣୁ ଅସମୟେ
 ନପାରିତ ବୁଝି ?
 କିବା ଭୟ ଜନନୀ ଗୋ ?
 ସେ ବିଧି ନିଜରୁ ମାତ୍ର କାଳେ ଯେ ଲାଗିଲ ।
 କିବା ଭୟ ସେ କାଳକୁ ଭୋର ?
 କ୍ଷୁଧାନିଳେ ହୁଏ ଜୀବହତ୍ୟା ;—
 ତାହା ଯଦି ସହେ ବିଧି ପ୍ରାଣେ
 ତା ବିଧାନ କେ ଗୃହିତ କହ ?
 ଯାଗି ମା ଅନନ୍ତମୟ—
 ଗର୍ଭର ସାମିନୀ,
 ଉଠମା, ଉଠମା,
 ନାହିଁ କି ମା ତୋ ଅନ୍ତରେ ସ୍ତବ୍ଧ
 ମୋ ଜନନୀ ସମ ?
 ଯେ ସେନେହ ବଳେ ଜନନୀ ଉପବାସୀ—
 ମାତା ନୟନରୁ, ଦୂରେ ଆଉ ଝରିକାର
 ଶ୍ରେୟସ୍ୟ ଧାର;
 ତଳେ ନରେଶି ତା'ର
 ଆସେ ଶବ୍ଦ ସିଂହାଦେଇ ।

ଫୁଟିଉଠେ ବିଷାଦ କାଳମାସରେ ପଦ୍ମ-ଶତବଳ ।

ଆଶାପୂର୍ବକ କୋମଳ ବଚନେ ।

ନାହିଁ କିମ୍ପା ସେ ହେବୁ ମା,

ଅନ୍ତରେ ତୋହର ?

ନା, ନା, କିଥା ।

ଅଛି, ଅଛି, ନୋହିଲେ କିପାଇ ?

ଅଦଃସ୍ୟ ସନ୍ତାନ ମାଗେ !

ବିକ୍ଷେପେ ପଡ଼ଇ ଶୋର

ସ୍ଥିତ କୋଳେ ତୋର ?

(ହସ୍ତପ୍ରସାରି) କଣ ମାତ୍ର ସେହିମୁହଁ ତାଳିଦେ ଜନନୀ !

ଶୁଣ ଯାଅ, ଯାଅ ଶୁଣ ।

ଉଠୁ ରବି ପୂର୍ବରଙ୍ଗ ମେଘେ ।

ପୁଅ ତେଜ ଅଲୋକର ରେଖା,

ବେଶା ଦେଉ ଅରଣ୍ୟର ଶୁଭ୍ର-ଗନ୍ତାଘର ।

ଖୋଜ ଶୁଭିକ୍ଷଣେ ମାଗେ, ଅଶେ ପଳମୂଳ

ଦୟାକର ଜନନୀଗୋ,

ଶାନ୍ତ-ବ୍ୟାୟାମିନି ନିଶାୟନୀ ! (ମୁକ୍ତ ଅଗ୍ରସରହେଲେ)

(ଅନ୍ତଃନୀରବହସ୍ତ) — କାହିଁ କାହିଁ ?

ରଜନୀ ଗୋ, ମା'ମୋର ? କାହିଁ ?

ଉଠିଲୁତ ନାହିଁ ?

ତେବେ ରୁହିଲି ମା !

ଦଉଡ଼ଇ ବଳୁ କେହିନାହିଁ !

ନାହିଁ କେହି ଏ ଜଗତେ—
 ନୟନର ପ୍ରାନ୍ତେ ଯାଏ
 ବାଳ ଦୁଃଖେ ଝରେ ବାରି ଧାର !
 ଜାଣିଥିଲି ମୁଁ
 ସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ପ୍ରୋତ ବନ୍ଧେ ଲୋକାଳୟେ ।
 ଅନାୟୁର, ଅବଶର, ହୁଏ ନିଷ୍ପ୍ରାୟତା
 ଖାଲି ଲୋକାଳୟେ ତଳେ !
 ନିର୍ମଳ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଯହିଁ
 ଝରଝରେ କହୁ,
 ସ୍ୱର୍ଗ ସ୍ୱଧା ଦୟାତାଳି ଲଭିବା ପରଶେ ।
 ଫୁଟେ ଫୁଲ, ବୁଟେ ବାସ
 ପକନେ ପକନେ, ଜନଶୂନ୍ୟ ସେ ବଜନ କନେ,—
 ଦେବତାର ନୟନ କାନନେ,
 ନାହିଁ ସେ ସକଳ, ନାହିଁ ହିଁସା, ନାହିଁ ଦ୍ୱେଷ,—
 ଜଗତର କବର୍ଯ୍ୟ ବିଶ୍ୱର ।
 କିନ୍ତୁ ଅଜ ? ହୋଇଛି ସେ ରୂପମୋର ଦୂର ।
 ବୁଝିଲି ମୁଁ
 ଦରିଦ୍ରର ସକଳ ସମାନ ।
 ଦରିଦ୍ରର ଲାଗି ।
 ଲୋକାଳୟ, ଅବଶର
 ନାହିଁ କିଛି ରେଦ ।
 ସମାନ ସବୁ ।

(କବି)

ଚନ୍ଦ୍ର, କନ୍ୟା ଶୁଭାଶା ଶୁଭା ଶୁଭା,
 ମହାତ୍ମା ପ୍ରଭାତର ଶୁଭା:
 କେବଳ ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା,
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ?
 ଏ, କି ? ଏକ ଶୁଭା ?
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା (ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା)
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା—
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ? ଶୁଭା,
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା, (ଶୁଭା)
 (ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା)
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା, ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା ଶୁଭା, ଶୁଭା, ଶୁଭା,—
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ?
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା ଶୁଭା,
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା:
 ଶୁଭା ଶୁଭା,
 ଶୁଭା ଶୁଭା ଶୁଭା

ମୁଖ୍ୟ
୩୩

ଆମର କାନ୍ଦୁ ଶ୍ରାବ୍ୟ କେହି ।

(ନେପଥ୍ୟ ଭୂମିରେ ଜଳ ପ୍ରସେଦି ଗୁଡ଼ି)

(ହଠାତ୍ କାନ୍ଦିଲେ) ଉଁ ?

ବନବ୍ରତୀ ବେଦ

(ମୁନାଶ୍ରୁ ଓ ବସନ୍ତ ଶୁଣିଲେ) ହଁ ବେଦ, ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ !

ବନବ୍ରତୀ ଆସିବାର ଜଳପାନେ,

କେନ୍ଦ୍ର ଶୁଣିଲେ । (ପ୍ରଶ୍ନରୁ ଆନନ୍ଦର ଆରମ୍ଭ)

ସ୍ବଳ୍ପ ଶୁଣିଲେ,

ଆନନ୍ଦର ପ୍ରତି ।

ବେଦୀ ଯାହାକି ଶୁଣି ।

ଶୁଣିବାକୁ କରି ଆଦର

ସୁଦ୍ଧେ ମାତ୍ର ଜଳପାନ କେ ।

ଉତ୍ତମ !

ଶବ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେ,

ବିଶ୍ବବେଦ ଶୁଣିବା ଶ୍ରୀମତୀ ।

ପଦ୍ୟର କବିତା ଆଜି ଶବ୍ଦ ବଳବଳ ।

(ଶବ୍ଦ ଶେଷର ଓ ଶବ୍ଦରାଶି)

ନେପଥ୍ୟ—ଓଁ (ଶବ୍ଦ ଶେଷର)

କେ'ରୁ ଜଣମ ?

କେ'ରୁ ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ?

କେ'ରୁ ?

ହୁଁ ! ହୁଁ !

କି ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀର ଅଳ୍ପ ଶିଳା ମୃତ୍ୟୁ ବଢ଼ା ?

ଓ ହୋ !

କେଉଁଠି--(ଉପକ୍ରମ) ଏ, ଏ କାହିଁ, ହେଉଛି !

କି କହିଲି ?

ଧନ୍ୟସ୍ତମେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।

କି କହିଲୁ ? ଯାହା, ଯାହା,

ଦେଖି ଦେଖି । (ଶୀଘ୍ରପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଭାବ, ମନ୍ତ୍ରା ପ୍ରବେଶ)

ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକ ପ୍ରାନ୍ତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, ନୟାଗଡ଼ ଶାନ୍ତି, କଟକ

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ,

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ ।

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ ।

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ, କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ

କଟକର ଭବିଷ୍ୟତ ।

ଚିତାସିଂହ ।

ଏକ ପ୍ରାୟ

ସଂସ୍କୃତ

ଏକ ଚିତାସିଂହ ଓ ଏକ ଚିତାସିଂହ ।

(ବିଶେଷ ଗଳ୍ପ)

ଚିତାସିଂହ— (ସିଂହକୁ ଦେଖି କହୁଅଛି)

ତୁମ କି କରୁଛ ?

(ସିଂହାଦିଙ୍କର ଗଳ୍ପ)

କହୁଛ ଗଳ୍ପଟି !

ଅପା ! ଅପା !

ପ୍ରାୟଶ ଚାହୁଁଛ—

କେଉଁ କିଛି କିଛି

କହୁଛୁ କିଛି ।

ଏ କି କରୁଛ ?

ସିଂହାଦିଙ୍କର ଗଳ୍ପଟି

କହୁଛୁ କିଛି ।

କାହିଁ ! କାହିଁ ! କି କରୁଛ ?

ଚିତାସିଂହ— (କେଉଁ କିଛି) କି କହୁଛୁ କିଛି !

କି କହୁଛୁ କିଛି କି କହୁଛୁ କିଛି ?

କି କହୁଛୁ ?

ଚିତାସିଂହ— (କେଉଁ କିଛି) କି କହୁଛୁ କିଛି !

କି କହୁଛୁ କିଛି କି କହୁଛୁ କିଛି ?

କି କହୁଛ କିଏ ମୁହିଁ ।

ସିନ୍ଧୁ — (ପୂର୍ବବତେ) କିଏ ତୁମେ ! ତା କିଏ ତୁମେ ?

ଦଶରଥ — (ଅଳ୍ପ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ)

ହେଁ ! ପୁଣି ଯେଇ ସ୍ଵର !

ହେଉ ପୁଣି ! କିଉଡ଼ର ଦେବ ? ମୁତ ନା ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟି !

ସିନ୍ଧୁ — ଭଉଁର ନଦୀ କିଆଁ ଅନ୍ଧାର ଭୂମ୍ବେ ?

ଦଶରଥ — କିଏ କିଏ ! ପ୍ରସ୍ତୁତାଦ ଯେ କୁଳାଙ୍ଗାର
ନାରକକୁ କୀଟ, ଅପଦାର୍ଥ ବୋର ଅପଦାର୍ଥ ।

ସିନ୍ଧୁ — କିଏ ତୁମେ ? ଅନ୍ଧନାରା କର କିମ୍ପା ମିତ୍ତେ ।

କିଏ ତୁମେ ଅନ୍ଧାର ! ପରିଚୟ ଦତ୍ତ ।

ଦଶରଥ — ପରିଚୟ ! ଶୂଣ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁନଃପତନ ପାତ୍ର ଦଶରଥ !

ସିନ୍ଧୁ — କିଏ ! ଅପୋଷ୍ୟର ରକ୍ତ !

ଦଶରଥ — ସୁକୁମାର ବ୍ରାହ୍ମଣ କେୟ !

ଅନ୍ଧ ରକ୍ତ କିଆଁ ? ରକ୍ତ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରସ୍ତୁତାଦ — ନୀର, ନୀର ।

ନିରୁଦ୍ଧ ନୀର

ନିରୁଦ୍ଧ କଠୋର ନିର୍ମମ ।

ସିନ୍ଧୁ — ମହାରାଜ, ଦରିଦ୍ର ଜୀବନ ପୁଣି ମୁହିଁ !

ଅନ୍ଧ ପିତା ମାତା ମୋର,

ନାଶ ଦିନ ଉପକାଶୀ ।

ନିମିଳିତ କାହିଁ ଫଳ ମୂଳ ।

ସ୍ଵାମୀ ନିରାଶର ଲୁପି

ଅନୁରୋଧ କରୁଛୁ ନି,
 ଯେହୁର ଗାୟନ
 ଏହି ସ୍ଥାନରେ,
 ପଢ଼ି ଦେଖାନ୍ତୁ ।
 ଯେହୁର ଜୀବ ଶିଳା ?
 ଏକାକୀ-କେଶି କାଳେ —
 ଅନ୍ଧକୋଳ ଚନ୍ଦ୍ର କଲି,
 ଅସିଥିଲି ଏଥି ।
 ନୋଇ, ପଡ଼ିଛି ଏ ସଃ, ବେଗ,
 ଅସିଥିଲି ନେବାକୁ ମୁଁ ଜଳ !
 ଘର ବଳବାସୀ ମୁଁ ।
 ନେପାଳେ ଗଡ଼
 ଜାଳନ ମୋହର ।
 କରୁଛାନ୍ତି ଅପବାଦ
 ଜୀବନେ ତାହାର ।
 ଯଦିକାଳ କହନ୍ତୁ ତରଳ
 ଏକା କଳ୍ପନା ପରା
 ନାଏ ବିଚାର ।
 ଲୋକାଳୟେ ରଜନୀ ରଜନୀ
 କରୁଛାନ୍ତି ଦେଖାଦେ ଦେଖେ,
 ନୁହେଁ ସେଇ ସେଇ,
 ଦେଖି ଦେଖେ ମହାବଳ !

କିନ୍ତା ଦୋଷେ
ହାଣିଲେ ଏ ଚିତ୍ତ ?
ମରୁଥିଲୁ, ମରୁ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ,
କଳମ ହୋଇଲେ ଧୂଳି ମରଣ ଜଗତେ,
କହୁ ହୁଏ !

ତଳ ମୋର କଳମ କଳକ ଦୁହେଁ;
ଶୀବନ ଅଲୋକ ଏକା ମୁହିଁ,
କି ଜାଣେ କି ଅଛି ଭାବେ,
ମହରୁ ମୁଁ ମୋତେ ବଳ ପଳେ ପଳେ,
କୃଷକେ ଧରଣୀ,
ମରିବେ କହୁ ।

ପିଲି ମୁହିଁ—
ଶୀମ ମରୁ-କଳ-କୃଷି ମମ
ଅଳ ନୟନର ତାଳ,
ଜାବନ ଅଲୋକ—
ଅନ୍ଧର ଲଭୁଛି

ପିଲି ମୁହିଁ ।
ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ମୁହିଁ
ନାହିଁ ଅଳ କେହି ତାହାଙ୍କର ।
ମହାରାଜ କଳହର ?
କି ହୋଇଲେ ? କି ହେଉଛି ତାଙ୍କ ପଣ ?
ମହାବଳ !

ମରି ମେତେ,
ବୟନାର୍ତ୍ତ ଗୋବିନ୍ଦର ଜୀବ,
ଏକକାଶେ,
କରିବ ଶୀକାର ଭଜକଶେ ।
ବିନାଦୋଷେ ଭଜପଣୀ —
ତେଜବେ ଜୀବନ ତବଶରେ ।
ଆହା ! ହା !

ଦଶ—ହୁ, ହୁ, ପିକ, ପିକ, ଶବ୍ଦ କୁଳାକାର ।—

ଦଶଥେ !

କ ଦୁଷ୍ଟାର୍ଥ କରିବୁ ମାଧନ ?

ଏତଦିତିନେ ଦଲୁ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା !

ହାୟ ହାୟ ! କ ଦେବରେ ଦୟା !!!

ମିଶ୍ର—ହାୟ ମିତ୍ରା, ହାୟ ମାତ୍ରା,

ବୁଦ୍ଧିରହୁଥିବ ପଥେ ଆକୁଳ ନୟନେ,

ନୂଆରେ ବିକଳ ।

କୃଷ୍ଣାରେ ତ ଦଶଦିଗ ମଣ୍ଡୁଆର ଶୂନ୍ୟ !

ଅହୋ ! କେତେ ନିଷ୍ଠୁର ମୁଁ ।

ମହାପାତ୍ରୀ ! ମହାପାତ୍ରୀ !

ମରଣାନ୍ତେ

ନରକେ କି ନାହିଁ ସ୍ଥାନ ଗୋର ?

ତ ପାରିବି ଦୂର କରି,

ମିତ୍ରା ମତା ଦାୟିତ୍ବ ଯାତନା,

ଓହୋ ! ନପାରିଲି ଦେଇ ସେ ଦୁଃଖକୁ

ଏକ ବନ୍ଦୁ ଜଳ, ପିମ୍ପାରେ କାଳେ ।

ହାୟ, ହାୟ,

ଅନ୍ଧକାରକଟେ

ପୁଣି ନ ପାରିଲି କାରେ ସେ ରକ୍ତକରଣ !

ପିତା ! ମାଗୋ !

ଓଃ ! କେ ବଞ୍ଚେ ପାତଳା ।

କଳ ବଞ୍ଚ !

ସଂସ—

ମୁନିଷ୍ଠ ! କିଛି କି ଜଳପାନ ?

ସିନ୍ଧୁ—

ଜଳ ପାନ !

ଓଃ !

ପିପାସାରେ ପିତା ମାତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁସ୍ଥ,

ତହିଁ ପରେ ଜଠର ପାତଳା,—

ଉପକାଶ ଦୁଃଖ !

ନ ପାରିଲି ଶାନ୍ତ କରି ସେ ଦୁଃଖକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ।

କି ସାଧେ ପିତାଙ୍କ ଜଳ ?

ନା, ନା,

ଶୁଣ କଣେ ଯାଉ ପାତଳା

ମହାବଳ !

ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାତଳା, କହେ କ୍ଷୁଦ୍ର ।

କହିଥିବେ ପିତା ମତ,

କିଛି ବନ୍ଦୁ ଜଳ,

କିଏ ଦେବ କିଏ ?
 ଦେବ ପିତା !
 ତହାକର ପାଳ ଜାତନ,
 ଅନ୍ତମ ଶତ୍ରୁନେ ମାରିବ କରପୋଡ଼ି ଶିଶୁ ।
 ମା'ଗୋ !
 ଅନ୍ତର ଅନ୍ତରେ
 କରୁଥିଲୁ କେବେ
 ଅନ୍ତରାଳ ପାଳିଥିଲୁ କେବେ
 ହେବ ବୋଲି ଅନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟର ଅସ୍ତିତ୍ବ ।
 ଜା, ଜା, ଜମା ଜାଣ ଦୋଷ,
 ଅକର୍ମଣ୍ୟ ! ଅଧମ ମୁଁ ।
 କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ !
 ଜନନୀ ଗୋ !
 ଜପାରିଲୁ କିଛି ଦେବା ।
 ମହାବଳ !
 ଏତେ କି ନିଷ୍ଠୁର ହୁଏ ?
 ଜଳାଶୟ ଜନନୀର ମାୟା ?
 ତୁମ୍ଭା କୋଲ,
 ନ ଦୁଷ୍ଟକ ଜନନୀର ସ୍ନେହ ?
 ତୁମ୍ଭା ଧର ଶିଶୁ—
 ପରବ ଆସନେ,
 କରେ ଚେଉଁ ଶ୍ରେୟ ।

ନାହିଁ କି ହେ ସେ ଅନନ୍ୟ
 ସାନ ଚନ୍ଦ୍ର ଲଗନ—
 ଜାଣି ଶୁଭ ପଥକୁ କାନରେ ?
 ଦରିଦ୍ର କି ନିଜାଣଇ,
 ସନ୍ତାନ ଅରୁ ?
 ଦରିଦ୍ର ଜନନୀ କହେ
 ନା କରେ ଲୁଗା ନିଶ୍ଚୟ ମୁଖେ—
 ଶାଳ ଲୁଗାଟିଏ
 ନନ୍ଦନର ବାରି ?

ଦଶରଥ—(ଅଧୀରେ) ଓଃ, ଓହୋ, ପ୍ରବୃତ୍ତ କର୍ମ,
 କରାଣୀ ହୁଅରେ କର ।
 ବନ୍ଧନ ଲଗାଅ ।

ଦିନ—
 ବନ୍ଦନ ଯାହା କରମ,
 ନିମାରିକ !
 ତୁମ୍ଭ ପଶୁପତି ପାଦୁ
 ଯୋଗନା ଅନ୍ୟକୁ ବାଣୀ ।
 ଘୋର ନିଶା ଦଶେ ମୋତେ,
 ଅନ୍ଧର ଅନ୍ଧର ମିଶା ।
 ଓଃ କି କହିବ ?
 ଫାଟିଯାଏ ବୁକୁ !
 ବହୁ ନିଶାରେ ଅନ୍ଧ
 ଗୁଡ଼ି ହୁଏ କେଳି ।

ବନ୍ଧୁ—(ସ୍ବର) କି କହିବ ?

କିମ୍ବଦନ୍ତୀମେ ହେଲୁ ଅବସାଦ,
ଭାବତମେ ଲାଗେ ଶୀତ ଶୀତ !
କରେ ତ ଉପାୟ ?

ହେ ଶ୍ୟାମା,

ଅହସ୍ୟା ଶେଷେ ?

ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା, ପିତା ହତ୍ୟା, ମନ୍ଦହତ୍ୟା ?

ଦିଅ ଦୁଇ ହରି !

ପାଉଁ ଜୀବ ବାହୁଣ ମନୁଷ୍ୟ ।

ଶିଶୁ—

ମହାବଳ !

ହସ୍ତ ଶିର

ମହାସ୍ଥାନ ଭରିବ କେହି ।

ହରେ ଶ୍ରୀମ ନାମ,

ନାହିଁ ପରିତ୍ୟାଗ ।

କେ କଷ୍ଟ, ତା,

ମୁକ୍ତବର ହେ ମହାବଳ !

ରକ୍ଷାକର ।

ପାଦମାରେ ପାଦ ପ୍ରଣାମ

ତୁମ୍ଭ ପିତା, ମାତା,

ମନୋ ।

ବନ୍ଧୁ—(ସ୍ବର) ଶୋଭିବ କେହି ଶର ?

ନାହିଁ ନାହିଁ, ହୁଏ ଅବ,

କୃଷ୍ଣବିଦ୍ୟା ଶେଷେ ।
ଜେଜାଣି କି ହେବ,
ଭାଗେ ଭର ।

ଶିଶୁ—(ଅଭିରୁଦ୍ଧ) ମହାରଜ !

ହେବନାହିଁ କୃଷ୍ଣବିଦ୍ୟା,
କହେ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
ଦେଶର ଔରସେ
ଅଛୁ ସୁଦାଣୀ ଉଦରେ
ଜନମ ମୋହର ।
ନକର ଭବନା ।

କି କରିବ ?
ବ୍ୟଭିଚାର କେ କରିବ ଅନ ?
ତୋଳ ଶର, ବଚାଇ ଯାଉଛୁ କ୍ରମେ ।
ଓଁ, ହୋ ! ଦାରୁଣ ଯାଉନା ।

ଦଶରଥ—(ସମ୍ବେଦି) ଧର, ଧର, (ଧନୁପିଣ୍ଡ)

ତୁରୁ ହୁଅ ଧନୁବୀଣ ।

କି କରିଲି ?

ବିନାଶିଲି ନିଶ୍ଚୟ କାଳକ ?

ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀକୁ,

ଦେଲି ସନ୍ତାନର ପୀଡ଼ା !

ପାପ ଅସ୍ତ୍ର ନିଧରିବି ଅଛୁ

ଧର ଧର !

ମୁକ୍ତି-
—

ମୁକ୍ତି—

ମହାବଳ !
ଦୈବଲିପି କେ'ବରେ ଶ୍ରେୟ ?
ତବ ଶରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୋର ବିଧାତାର ଲକ୍ଷ ।
ହୋଇଛି ପୂରଣ ଏବେ ।
ଅଜ୍ଞାନ କରୁଛୁ ପାପ,
କିପି ତେବେ ହେଉଛି କାତର ?
କର୍ମଫଳ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିବ ।
କର୍ମଫଳ କେହନୁହେ ଭଲ ।
ଭାଗ୍ୟ ମୋର ଅକାଳ ମରଣ ଲେଖା ।
ନୁହେଁ କି କରବି ?
ତୋଳ ରଖ ଶର ଏବେ
ମର୍ମସ୍ଥାନ ମୋର,
କିଲ ଘେନି ମୋତେ
ମୋର ପିତା ମାତା ପାଶେ ।
ଏହି ଦଳ ଶ୍ରେୟ ଦିଅ,
ତଳ ସେହି ପଥେ ।
ପୁର ପାଦଧାନ ।
ପ୍ରଥମେ ପ୍ରସନ୍ନ ଦର ଜନନ ଜନକେ,
କୌଶଳ ଅରହ,
ଜଣାଇବ ଗୋର ମୃତ୍ୟୁବିଧା,
ନକୁଳୀ ଘଟଇ ଶତେ,
ତେମ ବିପଦ ।

ଦେବେ କାଳେ ଅଭିଷେକ ।

ନଳ ରାଜା,

ବଳର ନକର ।

ସଂକଟି କେବେ ଦେବ !

ଦଶରଥ—

ହା ବ୍ୟାତା,

ରାଜାକର, ରାଜାକର,

ରାଜାକର ବାଳକ ଜୀବନ । (ଅତିମୁଦି ଶରକାଡ଼ିଲେ)

ଓଃ, ଦର !

ସିନ୍ଧୁ— (ତମକ)

ଉଡ଼ୁଡ଼ୁ ! ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯାଦୋ,

ଗଳ୍ପଗ୍ରାଣ୍ଠ, ଯାଏଁ ହୋ !

ପିତା, ମାତା ମୋର,

ଆହା ! ମୃତ୍ୟୁକାଳେ—

ଆରେ ଯାହା କଦେଖିଲ ପଦ, (କରଯୋଡ଼ିଲେ)

ଅମ ଅପରାଧ ମୋର

ଅଧମ ସନ୍ତାନ !

(ଶୀଘ୍ରରେ) ସ୍ନେହମୟୀ ଜନନୀ ଗୋ ଗୋର

ଓଃ, ଓଃ, ହରି, ନାରାୟଣ, ଓଃ ! (ମୃତ୍ୟୁ)

ଦଶରଥ—(ତମକ) ଏଇ,

ସନ୍ତାନ ଦେଲେ ଗୋର ।

ସେଇ ଦେଲା,

ବଢ଼ିଲା କାନରଜନ,

ଅମୃତ ବରେ ରକ୍ତଧାର ।

କିଛି ପଡ଼ିଲା ଶିଶୁ ନୟନର ତାରା ।
 ହାୟ, ହାୟ, ଗଲା ଭାବ ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟାଏତେ ।
 ପୁଣି ଅସୁଥିଲା କାହିଁ,
 ଜମର୍ଜି କପୋର ବଶରଥ, କରୁଛନ୍ତି କି
 ନ ଜାଣେ ଏ ପାପେ,—
 କି ନରକେ କାସ ହେବ ମୋର ?
 ପାତକର ଶାସ୍ତି ଦୋଷ ହୋଇବ ଜଣେ ।
 କିନ୍ତୁ ଦୟା !—
 ଅଳ୍ପ ତାପସ ଦମ୍ଭି, ହେଲେ ପୁଣ୍ୟଦା,
 କିଛି ବେଳ ପଡ଼େ ?—
 ସଦୃଶ ଧନ୍ୟାନର ଶୋକ ?
 ଶୁଣି ରହୁଥିବେ ପଥେ, ଜଳ ଅଗ୍ନେ;
 ପାଣି ଥିବେ ଶନେ, ପାଉଁଶ ତ ପୁଣି
 ଅଣିବାରୁ ଜଳ !
 ଶୁଣିଲେ ସେ ମୋ ମୁଖରୁ
 ଏ ବସନ ମୁଖ,
 ମହାବଳ ପଡ଼ିବ ମସ୍ତକେ ।
 ଦୀପ ଲେଳିକିଆ କାହିଁ,
 କୋଳାହଳ ଦାକନଳ;
 ଭୁବ ଏ ଅବଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ।
 କହିବେ କି ଉପାୟ ଏବେ ?
 କାଳ ବାଧି ହେଲା ମୋର କାଳ ।

ନ ପ୍ରାଣ କୌଶଲ୍ୟାବ ଲେ,
କା ମୃତ୍ୟୁରେ ସେଇକି ମୁଁ ସତେ
ମିଥୋଧା ନଗରେ ?
କି ଗୋଲିରେ ପ୍ରହରାଣୀ ?
ଧାରଥିର ମୃତ୍ୟୁ କାରିଣୀ,
ସେଇକି ମୁଁ କେ ଏକ
ଭାଷିତା ଚଳନ୍ତି ବୁଝା !
ନା, ନା ! କର ମୃତ୍ୟୁ, କର ପରପୁର ବାଣୀ;
ଅବୁଝା ! ମନୁଷ୍ୟ,
ପାପକର୍ମ ପରିଣାମ ଏହି । ଯାଏଁ ! (ଅଗ୍ରସର ହେଲେ)
(ଥକା ହୋଇ ରହି) ଯିବ ? କାହିଁ ଯିବ ?
ରଖି ଏଥୁ ମୃତ୍ୟୁ ବସି ପ୍ରାଣ
କପରି ବା କବିର ମୁଁ, ପାପ ଅବୁଝା !
କହିବ ଅଧିକ ପାପ ସିନା, ନା ନା, ଯାଏଁ ।
ଅନ୍ତିମ କବଳ ବସି କୁମାରର, ପାଳକ ମୁଁ କହେଁ ।
ଯାଏଁ, ଅତି ଦମ୍ଭାଳି ନିକଟ,
କଣ୍ଠାର ଧରି ପଦ ଯୁଗ,
ଦେଖେ, ଯଦି ପାଦପାଦେ ଶମା ।
କହି ପରେ ପାପ ପ୍ରାଣ ଦେବ ଦଳି
ସବୁ ସମ୍ଭାଳେ !
ପାପ ପଳ ମିଳିବ ପାପରେ ।
(ସିନ୍ଧୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦେହଧରି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମାୟା—

(ହସ୍ତୀ ଗାଈ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ) ।

ପାଶାଣ ଲେପୀ, ବା-ବନ୍ଧୁଣ ଦୃଷ୍ଟ, ଦତ୍ତୋର ପ୍ରାଣେ ଗଲେ । • ।

ଏହା ଡାକେ କହେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପଳା,

କେଜା-କେଜା ଦେଖାଏ ବିକା,

ଝିଡ଼ରେ ପକ, ପାଦପ ଛୁଟ, ଅଗଳ ଶୁଭା ଭଜେ ।

କୈବଳ୍ୟ କଣ କେବଳ ଦେ ଧାର,

ସରମ ଲୁଲୁଚେ କେଳେ ପ୍ରବଳ,

କେଳି ଶୁଭେ, ଦୃଷ୍ଟେ ଯୋ ଅଗଳ, ଦୃଷ୍ଟେ ଅଗଳ ଶୁଭେ ।

ଗାୟା ଗାୟା ଗାୟା ଗାୟା ଗାୟା ।

ବିକା—

ଦେଖିବି !

କେଜା ହୋଇଲୁ ଯୋ ?

କାହିଁ ଗଲା ଯିବା ?

କେତେ ଦୂର ଗଲା ?

ଗମଳଲୁ ଥଳ,

ସେହୁପରି, ସିକିତ ନିକାଳି ଗଲା ଅଳ ?

କେଜା ହୋଇଲୁ କହେ ?

(୮)

ପ୍ରା— କାହାଣୀ କହୁ ଥିବୁ ମୁଁ ।
 କର୍ତ୍ତା କାହିଁ ଜଳ ପାରେ ।
 ସେ ଜଳର କିଛି ଯାହା
 ଅଳ୍ପକାଳ ବାଧା, କାହାଣୀ
 କି ବେଶୀ ବା କିଛି କାହିଁ ଜଳର ଅଳ୍ପକାଳ ?
 କହୁଛୁ ମୁଁ ତେଜର ବେଳୁ ।
 କହୁଛୁ କିଲେ ପାହୁଆଳୁ । ପ୍ରା :
 ପ୍ରାରେ ଯେହୁ କାହାଣୀ ।
 ପ୍ରାରେ କହୁ କହୁ କହୁ କହୁ ।
 କହୁଛୁ କାହିଁକି କେବେ ?

ମୁ— କାହାଣୀ କି କି କାହିଁ ମୁଁ ?
 କହୁଛୁ, କହୁଛୁ କାହାଣୀ ।
 କାହିଁକି କହୁଛୁ ଏବେ ?
 କାହାଣୀରେ କହୁଛୁ କାହାଣୀ କାହାଣୀ କାହାଣୀ,
 ପ୍ରା— କୁଳି କୁଅ, ପ୍ରାଣ, ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଣ । (କାହାଣୀ)
 ଆମେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଣ ପ୍ରାଣ ।
 ଏଇ ପ୍ରାଣ, ନିକଟରେ ପ୍ରାଣ କେବେ ?
 ଆମ୍ଭ କାହା, ଆମ୍ଭ କି କାହାଣୀ ।

(କହୁଛୁ ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣରୁ କହୁଛୁ କହୁଛୁ କହୁଛୁ କହୁଛୁ)
 ମୁ— କାହା ! କହୁଛୁ କହୁଛୁ ଏବେ ?
 କାହିଁ କହୁଛୁ ଏବେ କେଲେପା ?
 କହୁଛୁ ଏବେ କହୁଛୁ କହୁଛୁ ।

କାହିଁ ଥିଲୁ ଉଲ୍ଲୁ ଅଳ୍ପ ଜଳରେ ?

ଅଣ ବାବା ! ଦିଅ ଜଳ ।

କାଣେ ବଜ୍ର ତୁଷା ।

ତୋ ଜଳମ୍ବ ଦେଖି, ଦେବେ ଦୁର୍ବାବଳା ଅସ୍ତ୍ରଶୂଳା,

ବ୍ୟାକୁଳିତ ଦେଉ ସୁନେ ଜଳମ୍ବ ତୋହର

ତାଳ ଡାକ ଝିକ୍ ଝିକ୍ ବୋଲ ।

ପତ୍ନୀ—

ଅସ ବାବା ! ତୁମ୍ଭେ କହୁ ମୁଣ୍ଡ ତୋର

ଦୂର ସବୁ ଦୁଃଖ ।

ବୋଲେ ଅସ ପରାଣ ରତନ । (ହାତ ବତାଇଲେ)

ମୁକି—

ସ୍ତେ ! ମଉନେ କାହିଁକି ରହୁ ?

ଓଃ ! ଧର ମୋତେ, ବାଧୁଥିବ ପୁଅକୁ ମୋହର ।

ଲଭୁଥିବ ବଡ଼ ଜଣ ।

କାହିଁ ଅଳ, ଅଳ ତୋତେ ଦେବୁନାହିଁ ଜଣ ।

ଅଳ ତୁ ନୟିବୁ କାହିଁ—

ସ୍ତେ ତୋ'ର ଦୃଢ଼ ପିତା ମାତା ବୋଲ ।

ଅସ ବାବା, ବଥା କହ, ଅସ ! (ହାତବତାଇଲେ)

ବିଶେଷ—(କବଳହୋଇ ମୁଗତ) ହାୟ !

କି ଦେଖି ଶୁଭର ?

ଅଳ ହୁଅ ଗୋପ ଦମ୍ଭା

କିପରି ଅଳରେ ଯେଉଁଠି ହୁଅ

ମୁଣ୍ଡେ ମୋ ଜଣ ମୁଣ୍ଡ,

ନିଜ ଶେ କି ବଳ ଅଟ

ପଡ଼ି ଯିବ ମନ୍ତ୍ରଣେ ବାନ୍ଧବ ।
 କମ୍ପେ ହୁଏ ।
 ବାଳ ନିଶା ଶ୍ରି ଗୁଣ ପଥାର ଦଣ୍ଡେ ।
 କରନ୍ତୁ ! କରେ କି ଉପାୟ ?
 ପତ୍ନୀ— କଥା ବାବା ନିବୁତ୍ତ ?
 ଜଳ ପାଇ ନାହିଁ ବୋଲି
 କାହାରେ ନବହୃଦ୍ଧ କଥା ?
 ନାହିଁ ବାବା, ଲୋଭା ନାହିଁ ଜଳ ।
 ମେଢ଼ି ଛା ପିପାସା ।
 ଅସ ବାବା କୋଳେ ଅସ ।
 ଦଶରଥ—(ବିଚଳେ) ଓଃ, ତପୋଧନ, ତପୋ—(ବହୁ) ନାବବହେନେ)
 ମୁନି— (ଅସ୍ପର୍ଶ୍ୟ) ଏ ? ଏ କା ସେ ନୁହେଁ ।
 ଏକ ନୁହେଁ ଭାବ କମ୍ପରୁ ।
 କପାରେ ଜଳଜା ଧନ ?
 ଦଶରଥ— ନାହିଁ ମୁନି ! ତପୋ ହୁଅ ।
 ନୁହେଁ ମୁନି ! ତପୋ ହୁଅ ।
 ଅନ୍ତରାଳ କହିଲେ ମୁନି
 ଦଶରଥ ମୋର ନାମ ।
 ମୁନି— କଏ ?
 ଦଶରଥ— ଅସୋଧା ନିବାସୀ ତଳ ଦାସ,
 ଦଶରଥ ମୁନି !
 ମୁନି— ଅସୋଧାସୀର ରାଜା ?

ଦଶରଥ—

ହଁ, ମୁଁ କି ? ମୁଁ କି ? ମୁଁ କି ?
ସେହି ବାସ ଭବ୍ୟ ! ମୁଁ କି ?

ମୁନି—

ମହାରାଜ ! ଦେଖିବେ ମୋହର ପତ୍ନୀ ?

ଦଶରଥ—(ପ୍ରଶଂସା) ହଁ ? କି କହୁଛ ? (ବ୍ୟସ୍ତଭାବେ)

ହଁ ଶ୍ରୀମତୀ ଦୁର୍ଗା ପାତ୍ର-କନ୍ୟା ।

ମୁନି—

ଚିନ୍ତିନୀତି ? ଦେଖି କାହିଁ ?

ସିନ୍ଧୁକୁ ମୋହର ?

ତାପନ କାଳକ ହେବ ।

ତାପନ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଦେଖି ।

ସରଳ ମନ ସେ ।

କରେ ଥିବ ଭୁବୁ

ଜାଣେ କାହିଁ ଶୂନ୍ୟ ଅବା ପୂର୍ଣ୍ଣ ?

ଆଦର୍ଶ ଜଳସ୍ନାନ

ସବୁ ପ୍ରକାରେ—

ଦେଖିବେ କି ?

ଦଶରଥ—

ତପୋଧନ, କି କହୁଛ ?

ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍ତର ପାଠୀ ଦଶରଥେ ।

ମୁନି—

କାହିଁକି ବଚନ ନିଷ ?

କହ, କହ,

କର ମୋର ସନ୍ଦେହ ମୋତକ ।

ଦଶରଥ—

ନ ଶୁଣି ଏ ଭ୍ରାତୃପ୍ରାଣ, ଉତ୍ତର ମୋତେ,

(ଅଳ୍ପ ନିରବରେ)

ଆସିଥିବି ନିଶ୍ଚୟ ମୁଗ୍ଧାରେ ଆସେ—

ଖବର ପାଇଲେ
 ଘୋର ଅନ୍ଧକାର,
 ଦୁଇଗଳ ଘୈ,
 କରୁ ଗୁମ୍ଫା କଲି କଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଦେଖିବା,
 ପରମ୍ପରା, ଶବ୍ଦ ! କି କହୁନ ?
 କି କହୁନ ?
 ଅକାଶ ପାଗାଳେ ଖସି,
 ଉଠିଲା କି ଚନ୍ଦ୍ର ଶାନ୍ତର ପଦ,
 ଚନ୍ଦ୍ରଲତା ଉଠିଲେ ଲେଖି,
 କମଳ ଉଠିଲା ପ୍ରାଣ ମୋର
 କଲି ମୁଁ ଧନ ଅନୁପମ ।
 ଦେଖିଲି ମୁଁ,
 ସବୁମାର ଚାପସବୁ ମୋର ଧନ,
 ପରମ୍ପରା କରଇ ଚଳାଇ ।
 ବୁଝିଲି ମୁଁ କହାଠାରୁ
 ଉତ୍ସର୍ଗ ଗମନ ସେହି ।
 ମୁନେ, ମୁନେ !
 ଅଛୁ ନୁହେଁ ।
 ନା ନା,
 ବସୁ କର ମୋତେ ।
 ନିପାରିବ ଅଛୁ କିଛି କିଛି ।

ପଞ୍ଚା— କି କହୁଛୁ ବାବା ? କି ? (ଉଠି ପଡ଼ିଲେ)

୨୦୫

— କି କହୁଛ ? କି କହୁଛ ? (ଉଦ୍‌ଘେଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅର୍ଦ୍ଧ-
ସ୍ମିତା ! ଭାସ୍କର)

— ଦୁଃଖିତ ପାଇଲ ନାହିଁ !

— ପାପ ଶର ପାତେ,
ନାହିଁ ଅନ୍ଧ ସେ ସ୍ବପ୍ନ ଧନ;—
ରୁଷ୍ଟ ହୃଦୟ ରଚନ ।

— ପ୍ରାଣ ? ପ୍ରାଣ ?
ନାହିଁ କିଏ ଗୋର ?
ସିନ୍ଧୁରେ ? ଏକ ଦେଲ ?
ବାପରେ ? ନାହିଁ ଗଲ ? ସିନ୍ଧୁରେ !
ସିନ୍ଧୁରେ, ନାହିଁ ଗଲ ବାପ ! (ପ୍ରହରୀ)

— (ସ୍ବଗତ) କହୁଥିଲ ସିନ୍ଧୁ ଯାହା,
ସଞ୍ଜବେଳେ ପ୍ରଭାତରେ ଗାହା ?
ଏକ ବାଣେ ଭଜ ପଣୀ ?
ନାହିଁ, ତାହା; ପାପ ବସନ୍ତ !
(ସୁନିପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଖାଲପଣରେ ବୋଲେ)

— ଏକ କଲ ରଜା !
କାନ୍ତି କେଉଁ ଅନ୍ଧର ନୟନ ?
କେତେ ଯତ୍ନେ ଗତିଥିକ
ସିନ୍ଧୁର ସୁଁ ଏକ !
ସୁନୟ କଲ ?
ସିନ୍ଧୁରେ ? ବାପରେ ? ନାହିଁ ଗଲ ଗୁଡ଼ ?

ଆସି ଯାଆ ?

କୃଷ୍ଣ ଗୁଣେ, ତାକୁ ଯେଉଁ କାଳେ ଦିଅ ଦେଖି
ରଜା, ପରାଜିତ ।

କଳିଙ୍ଗ ଗଣେ ?

କାହିଁ କଳିଙ୍ଗ ଦିବ ?

କେଉଁ ଦିବ ?

କଳିଙ୍ଗ — ଏକ କିନ୍ତୁ ମନେ ?

କଳିଙ୍ଗର ଦେଶ,

କେଉଁ ଦିବ କେଉଁ ଦିବ ?

ଆଜିକୁ ମୁଁ କେଉଁ ଦିବ ?

ପ୍ରାୟେକ ଦିନେ କୁହୁରୁ

କୃଷ୍ଣ, କେଉଁ ଦିବ ?

କଳିଙ୍ଗ — ହା ! ହା ! ଯୋଡ଼ାରେ ?

ଅକ୍ଷୟକାଳେ କିନ୍ତୁ କୁହୁ

କେଉଁ ଦିବ ?

କୃଷ୍ଣକାଳେ ଏ କୃଷ୍ଣ ଯାତ୍ରା ?

କିନ୍ତୁ, କେଉଁ ଦିବ, କେଉଁ ଦିବ ?

(କେଉଁ ପଦେ)

(ମୁକ୍ତି ପଦୀ ଦେଖିବା କାଳେ)

କଳିଙ୍ଗ — କିନ୍ତୁ, କେଉଁ ଦିବ,

କେଉଁ ଦିବ, କେଉଁ ଦିବ ?

କାହିଁ କେଉଁ ଦିବ ?

କଥା !

ବୁଝୁ ଶୁଭ ମୁଖ ଗୋଟିଏ
କୁଳେଁ ସବୁ ବାଧା ।
କଥା ଅଛି କୋଳେ ଥରେ ।

ବିଚାର—

ଜନନୀ ଗୋ,
ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ସୁଁ ତଳେଁ କୁହୁ ।

ପତ୍ନୀ—

କାହିଁ ? କାହିଁ ? (ଅଗ୍ରାଳ ସ୍ଥିତିରୁ ଧରି)

କଥା, କୋଳେ କଥା । (ଗମକ)

ଏ, ଏ କିସ ଗୋ ?

କିନ୍ତୁ ତ ଦେହୁ ।

କାହିଁ ଜଳନ ଦେହ ?

କିସ ମୋର !

ଜାକ କାରେ,

ଜାକ କାରେ ଶୁଭମୁଖେ ମାଆ ମାଆ ବୋଲି ।

ଏକ ସେଇ ତୋର ଧନ ?

କାହିଁ ମୋର ପଞ୍ଚଳୟ କଥା ?

କାହିଁ ମୋର ଚକ୍ରାଣୀ ନୟନ ?

କାହିଁ ଶୁଭ ପ୍ରସଙ୍ଗେ ଯାଣ ?

କାହିଁ ବାବା !

ଯାଉ ଥିବୁ ପଣ ଜଳ ଅଟ ?

କେତା !

କିନ୍ତୁ ଯାକିତ ଉପେକା କରନରେ

କଥାକୁ ବନ୍ଦା କର
 କଷ୍ଟରେ ପବନ ଯବାଲେ,
 ଦେଖି ଥାଏ ଥରେ
 ମୋର କଳ୍ପସ୍ୱପ୍ନ-ଛବି ।
 ବାବାରେ ! ବାବାରେ ! (ସୁଖଦ, ମନ)

ମୂଳ--

(ସଚେତ ହୋଇ) ଓଃ !
 କହ ଜାଣା, ବାବାରେ !
 କାହିଁ ଶୁଭ ମନ୍ତ୍ର ଗୁଣବତ୍ତ ?
 କି ଦେଲୁ ସଙ୍ଗରେ ?
 ଅବାଲେ କେ ସିରେ ତୋଳ
 ହାଣ୍ଡିଲ ରେ କଳ୍ପ ?
 ପୁଣି ଅସ୍ତ୍ର ଥିଲା ପୁରୀ,
 ପଡ଼ିଲା ଝାଡ଼ିଲ
 କେଉଁ ଗାଟ ବଂଶରେ ?
 କରୁଛି କି କୋପ ବାବା,
 ଲୋଟୁଛି ଦୁଇଲେ ?
 ବାବା !
 ପତି ବାରେ ସେହି ମଧୁ କଣ୍ଠେ ବେଦ ।
 ବେଦ ସ୍ୱା ଭାବଦେ ପଡ଼େ ।
 ଅଳ୍ପ ସମ୍ଭାଳ !
 କିଏ ଅତି ଚଳାଉଛ ପଥେ ?
 କେ ବେଳ ଅଦ୍ୱାର ପଡ଼େ ?—

ଆବା, ବାବା,
ଶାନ୍ତ ମନରେ ଶେଷ ପଢ଼ନ୍ତୁ

ଅପରାଧୀ ଏବଂ ଦଳର

ଅନ୍ଧ ଦାତା, କୋଟଳ ଯେ.

ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

38, 39.

6.969!

ଆମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଶକ୍ତି

604 G. B. G. S. I.

128-958

929 622 342 B13

1950-1951 (1950)

U. S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE

ମାୟା ଚକ୍ର ଶୁଭ !

70/20 !

ପର୍ବ ଗର୍ବ :- କବଳେ ଥାଏ ।

১৯৭১ ১৯৭২ ১৯৭৩ ১৯৭৪

ମହା ବ୍ୟାଧିର ଚିକିତ୍ସା,

4528—

ମୂଳ— (ପ୍ରଶ୍ନ ଗୋଷ୍ଠ) ମାହାବଳୀ !

ନିଶ୍ଚୟ କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ଡେଇଁ ।

ନାହିଁ ଗାବେ ପ୍ରୟୋଗ—

ଏକ ସିନ୍ଧୁ ବିନେ ।

ତୁମ୍ଭେ କି ବୁଝିବ ଦଶରଥ;

ପୁଣି-ଗୋକ ଡାଆ ?

ତୁମ୍ଭେ କି ବୁଝିବ ?—

କିପରି ଜଳୁଛି ଏହି ବେଳେ ବୃଦ୍ଧ ଅତି,

ସିନ୍ଧୁ ବିହନରେ ।

ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଏ ଦୁଃସ୍ବର କରା

ରାଜା !

କି ବୁଝିବ ତୁମ୍ଭେ ?

ଶୁଣ ରାଜା !

ଦେଲି ଅଭିଶାପ ! (ଦଶରଥ ଭୀଷଣ ପଡ଼ିଲେ)

ଦଶରଥ (ସ୍ବଗତ)— ଓଁ, ଶଳାଘାତ ସିନ୍ଧୁବାକ୍ୟ ଶେଷେ ?

ମୁନି—

ଶୁଣ ରାଜା !

ବାକ୍ୟ ମୋର ନିହେବ ଶକ୍ତି ।

ଯେ ଦାରୁଣ ଶୋକାଳିଲେ,—

ଦହୁଅଛି ମୋତେ;—

ପୁତ୍ର ଶୋକ ଦେଉଅଛି ରାଜା,

ସେହି ଶୋକ ଲଭିବ ଅପଣେ ।

ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ ।

ବୁଝିବ ଏ ବୀଷଣ ଯାତନା ଦେବେ ।

କାହିଁକି ମୁଁ ନୁହଁ,
ଜାଣିବ କିନ୍ତୁ ।
କିନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞ—
କାହାକୁ କେହି
ଏ ଜଗତେ;
ତେବ ନାହିଁ ପୁଣି ଶୋବ—
ଅନନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ! (ଅନ୍ତ ମୁଖ୍ୟ)

ବନ୍ଧୁ—(କର ଗୋଡ଼) ହେ, ବାପ !

ପୁଣ୍ୟକୁ ବନ୍ଧୁ ।
କାହିଁ ତେବେ ପୁଣି ଶୋବ—
ବାପ କେବେ କାହିଁ ?
କର ବନ୍ଧୁ,
ଏ ପାପ ଶରରେ ।
ନାହିଁ ମୋର ପ୍ରୟୋଗନ ।
ପାପ ପ୍ରାଣ ହେଉ ପ୍ରାଣୁଟି ।
କରି ଅଳ୍ପ କାହା ।
ଦୁଇ ନୁହେଁ ।
କିନ୍ତୁ ଶୁଣା !
କେବେ ଦୁଇଟି ଯେବେ ?
ପୁଣି ଶୋବ ଦୁଇ ?
ନା, ନା;
ହେବ ପୁଣି,

ମୁଖ—

ସ୍ୱପ୍ନ

ହୃଦୟ, ଶିଶୁର ଚରଣ
ଯାଏ ଅଜାଣେ କଣ୍ଠର କୁହେ
ସ୍ୱପ୍ନ ଶୋଇ ଶୁଣେ
ମୋର ସେ
ସବୁବେଳେ ଶୁଣିବି ତାହା
କେତେ ଭଲ,
ସ୍ୱପ୍ନଟୀର ଶିଶୁର-ନର-
ସେଇ ଅଞ୍ଚଳ ମୋର
ବୁଝି ଥିବି—
ଅଜାଣିତ ଶାନ୍ତ ଭାବ ପାରେ ।
କାନ୍ଦୁଛି, କାନ୍ଦୁଛି, କାନ୍ଦୁଛି କହୁଛି
କେ ବାଧା ଦିଅ; କେ ବାଧା ।
ଏ ବାଧା ହୋଇବ ଶାନ୍ତ
କେତେ ସନ୍ତୋଷ ମୋର,
ହେଉଛି ତୁମ୍ଭ ସ୍ୱପ୍ନ ଶୋଇ ଶୁଣେ ।

ସ୍ୱପ୍ନ—(ବସ)

ହଁ,
କିଏ କାହିଁ !
କହିଲୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ କହ,
କହିଲୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ କହ,
କହିଲୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ କହ,
କହିଲୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ କହ,
କହିଲୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ କହ,
କହିଲୁ ମୁଁ ଶାନ୍ତ କହ,

ସ୍ୱପ୍ନ---

ସମୟର କୁଳେ,
ତହିଁ ବହଳ ସିନ୍ଧୁଧୁ ।
କାଳ ତହିଁ ମହାବିତା ।
ପୁଣି ଶବ ସଙ୍ଗେ
ସିତା ମାତା ଭେଦିବୁଁ ଜୀବନ ।
ଦିଅ ରଜା !

ଦଶଦଣ୍ଡ—
ମୁନି—

ଦିଅ ମୋ ସିନ୍ଧୁକୁ ଘୋର କୋଳେ,
ଭୁବ, ଶୀଘ୍ର, (ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥା)
ମୁନି ! ଗୁରୋ !
ଦୁଇଟି ନିକର, ଭଲ,
ଏକଦାଳେ ପୁରୀ-ମନ୍ଦିର,
ହୋଇବ ପ୍ରବନ୍ଧ ।
କରେ ପୁଣି ଘୋର !
ବଳମ୍ବ ନିକର,
ଅସ୍ତ୍ର ଚପଟିର,
ଦୁଇଟି ହେଉ ନିକର, (ପ୍ରକୃତର କୋଇଲି
ଓ ଲୁହ ଘୋରକେ)

ଦଶଦଣ୍ଡ-(ବଚନେ) ଓହୋ ! ଶ୍ରୀମତୀ କୁଣ୍ଡା ! (ସିନ୍ଧୁର ମୁଦବେଦ ମଧ୍ୟରେ
ଦେଲେ ଓ ମୁନି ସିନ୍ଧୁର ମୁଦବେଦ ଥିବୁ ସକଳେ ପ୍ରସ୍ତାବ)

ମୁଦ୍ରା
୨୫

୪ର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ବଳହଳୀ—ପଥ ।

୨ୟା—

ଗାଈ ଅସ୍ତ୍ରଧରେ—

ଗୀତ

ଏ ରବି ଉଦୟନାଥ ମାୟାରି ଖେଳାପର ।

କାହ୍ନୁପୁର କଣେ ମୁହଁ

ହୁଏ ପାତଳା ବଜାର

ଭୂଖୀ ନୟନା ନରେ ଅସର ହର ମୋର

ଚଳିଯାଇ ଛୁଟାଇ ହସେ ମୁଁ ବର ବର ।

—*—

(ନାୟକ ଅଛି ପ୍ରଣାମ କଲେ)

ଗାୟକ—

ଜନନୀ ଗୋ,

ସନ୍ତାନ ଗୋହର,

କି ସେଇ ପୂଜକ ପଦକଟ୍ଟ ?

ରୁଚିକ୍ଷିତା—ମାନସ—ପ୍ରସନ୍ନ

ଭେଟି ଦେଇ ଶ୍ରୀକରଣେ—

କରେ ନବେଦନ;

ଅନୁଗ୍ରହେ ତେ

ସବ ଦେବ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଚେ ।

ପେଟିକଳି ମୋତେ

କେ ପାଶେ ।

(୨୪)

ଦେବି ନ ଦେବି
ତୁମ ବିଚାରକୁ ଗଲେ
ବିଶେ ଏକ ଶିଖି ଆଣି ଦେଖ :
ବେଳେକି ଚାହିଁଥିବୁ
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ୍ନ-ପାତ୍ର ।
ଆଉ ମା କହନ !
ହୃଦୟକୁ ନଦେବି କିଏ ଆଗରଣ ପଥ ।

ମାୟା—

କହ !
ଆଜି ହେଉ ଅଛି ।
ଆମକୁ କହୁଛି କାହା
କହିବି କହୁଛି
କାହା କାହିଁ କହିବି କେ ।
କହୁଛି ଗଲେ ଆଜି ।
କହ କହ !

କହ—

କହୁଛି କେବେ ?
ଆମକୁ କହନ !
(ପଥ ଦେଖାଇ ଦେଖାଗଲେ)

(ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଗରଣ)

(ଅଳ୍ପ ଚଳି ପଡ଼ି ଶେଷରେ, ଦେଖିଥାନ୍ତି ଦିଗ୍‌ଭାସନ, ଓ ଶବ୍ଦ ଦିଗ୍‌ଭାସନ)

ମୁକ—

କାହାଣୀ,
ଦେଖାଗଲେ କହ କହ ।

(ଶେଷ)

ପ୍ରଭୁ ପିଣ୍ଡେ ପ୍ରଭୁ,
 ଚିତ୍ତେ ଯେ ଶୋଭେ ।
 ଅପ୍ତ, ଅପ୍ତପତି,
 କାଳ ମହା ଅପ୍ତ,
 କୁଳକୁ ଅନଳେ;
 ମହାଶୋକ କରକା ନିଦାଣ ।
 ନାହିଁ ଅପ୍ତ ଅନ୍ୟ ପରିଧାନ ।

(ଅପ୍ତ ବଳରେ)

ମିତ୍ର, ଦ୍ଵାନ୍ଦ୍ଵ ସ୍ଵେ,
 ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅପ୍ତେ
 କି ହୋଇବ
 ଜୋର ବୃଦ୍ଧ ପିତା ମାତା ଦଶା !
 ଦ୍ଵାନ୍ଦ୍ଵ, ଦ୍ଵାନ୍ଦ୍ଵ, (ଅପ୍ତ ମୁଖେ)

ସୁତ ପତ୍ନୀ-(ଦର୍ପଦାସ୍ୟହ) ଅପ୍ତ ନାହିଁ,

କାନ୍ଦକାରୁ ହେବନାହିଁ ଅପ୍ତ ।
 ପାଶାଣ ପ୍ରାଣର କଷ୍ଟ,
 ପ୍ରାଣ ସତେ ମିତ୍ର ।
 ପାପ ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରାଣ
 ନିଶ୍ଚିନ୍ତା କେବଳ;
 ବାଲି ଶୋକ କୁହେବ ଯେ,
 ଅପ୍ତେ ପ୍ରଭୁ,
 ଅପ୍ତ ପୁଣି ଶୋଭେ ।
 ଅପ୍ତ ମୁଖ,

ଶୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି
 ପୁଣି ଶୁଣି ଏ ପୁଣି ଶୁଣି
 ପୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି ଶୁଣି,
 କାହିଁ କାହିଁ ଶୁଣି ।
 ପାଖରେ ପାଖରେ,
 ଦାନ୍ତର ଦାନ୍ତର ଦାନ୍ତର ଶୁଣି,
 କାହିଁ ଶୁଣି
 ଦୁଇ ଶୁଣି ପ୍ରାଣିକର ।
 କାହିଁ ଶୁଣି—
 ଏହି ପୁଣି ଶୁଣି ଦୁଇ ।
 ଦିବ ପୁଣି ଶୁଣି
 କିନ୍ତୁ ଦିବ,
 ସବୁଜାଣି କିନ୍ତୁ-ଦିବ—
 କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ।
 ଅନନ୍ତ ଅନନ୍ତ, ଅନନ୍ତ ଦେବତା,
 ପୁଣି ଶୁଣି ଅନନ୍ତ ଦିବ ।
 ପାଖରେ ଏ ଶୁଣି
 କିନ୍ତୁ ଶୁଣି ପୁଣି ଶୁଣି ।
 ଦିବ ଶୁଣି ଅନନ୍ତ,
 କାହିଁ ପୁଣି ଦୁଇ ଶୁଣି ଶୁଣି ।
 କିନ୍ତୁ ଦିବ ଅନନ୍ତ,
 ଅନନ୍ତ ଦିବ ପଥେ ।

କେତେ ମୁହଁ କରୁଥିଲେ,
କେତେ ଧରି କରୁଥିଲେ ?

କା, କା,
କି, କି,
କିଏ, କିଏ,

(ସବୁ କଥାକୁ ଗୁଡ଼ି) ରହ ଥା !

କାନ୍ଦୁ, ଝା-ମା-ତୋର ଚନ୍ଦ୍ର ମା ବେଳେ,

କାନ୍ଦୁ କି ଏ ଅଳ୍ପ ପିତା ମାତା ।

କିଏ କିଏ କିଏ ପୁରୁଷ

ରହ ଥା !

ସୁନ !

ବେଳେ, ବେଳେ,

ପିଣ୍ଡ ହେ ଏବେବିନେ,

ଅଳ୍ପ ପିଣ୍ଡ ।

ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦିନେ, ଯେତେ

କାଳେ ଯିବୁ 'ମଥ' ବୋଲି;

କେଳ କେଳେ ।

କୃଷି କୃଷି ମୁଖେ,

କାନ୍ଦୁ କିଏ କିଏ

କଳେ ଅଳ୍ପ !

କଳେ କଳେ କଳେ କଳେ

କଳେ କଳେ !

କହୁଁ ଯିବି କହୁଁ
 ଯିବି, ଯିବି କାହା !
 ଏକା ଲୁହେଁ
 ଦେଖାଯିବି ସଙ୍ଗେ ଗୋ ଜିନିଷ
 ଯୋଡ଼ି ଦିବି ଯାବୁ—
 ନିରବ୍ୟ କସି କସି ଯେଉଁ ଗାନ୍ଧୁ ଥାଏ
 ତୁମ୍ଭି କି ତୋ ମୁଖ ସୁଆ,
 ସୁଲଭ ଉଠିବ ପାପପ୍ରାଣ ।

ବନ୍ଧୁ—

ଓ,
 ସୁଖ ଶୋଭା ! (ମୁଖରେ କଷ୍ଟକ ଦେଲେ)

ପତ୍ନୀ—

ତାପସ,
 କାହିଁ, କାହିଁ, ଅଗ୍ନି ?
 କାହିଁ ଅଗ୍ନି ?
 ଅଗ୍ନି ତ ଦେ ପ୍ରାଣର ମମତା ?
 ଉଷିଷ ତ ପାପ ପ୍ରାଣେ ସ୍ପେଷ ?
 ଭୁବିନାହିଁ ? ଭୁବିନାହିଁ ?
 ଶୁଦ୍ଧିନାହିଁ ପାପପ୍ରାଣ ମାୟା ?
 ଭୁଲିଲି ସିନ୍ଧୁକୁ ?—
 ଅଗ୍ନିରେ ପୁରଇ ଯାବୁ
 କି ଜିନିଷ ମଣ୍ଡିତକ ଶୂନ୍ୟ !
 ଯାଏଁ ଶେଷେ ଏକାକିନୀ (ଶାନ୍ତିରେ)
 ଯାଏଁ ଦେଖି ପ୍ରାଣ ଭୁବୁ

୧୩—

ଦେ ଦ ଦେ ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରବୋଦ ?
ନଠୋର ପୁରୁଷ ! (ସମ୍ମାନୋଦ୍ୟତାରେ ମୁହଁ ।)

ପତ୍ନୀ ! ବାହୁସିଦ୍ଧ ଶୁଭ

ମୁକ୍ତ ପ୍ରାଣେ ?

ମନେକର ଅଛି କୋଇ

ପ୍ରାଣର ମମତା ?

ନା, ନା,

ସନତ୍କେର ରୁଣ୍ଡ ସେବେ

ସଖିକ ବଳୁଳ ରେଣା—

କହାଇବ ଅବତାର ଜିନା !

ବନରଥ । ମହାଶୟ,

କଳମ୍ବ ନ ସତେ !

ଜାଳ ଶବ୍ଦ ପତା

ବର ପ୍ରଦତ୍ତାର, ବର ଉପକାର,

ରଜା ! ଶେଷ ଉପକାର,

ଶେଷ ଭୀଷା, କୋଳେ ସେନା ସିନ୍ଧୁକୁ ମୋହର

ପଶିବୁଁ ତୋରେ. କର ଉପକାର ରଜା !

ବନରଥ—(ସଜନସ୍ତେ) ମୁନି,

ରଜ ଏ ଦାସର ଅନୁଗ୍ରହ ।

କର ଭୟା ।

ଅସୁକାସ ନବର ଦାସ ।

ହୈବ ଦୁର୍ବିଷାଦେ

ମୁକ୍ତି—

ହେଲେ ଯା ହେଲେ;
 କହିବି ପରାଧୀନ, କହିବି ସତ୍ୟ ।
 ଅନ୍ଧାର ଶିଖେ ଦେଖି,
 ବୁଲି ଗଲେ ଗଲେ
 ଅନ୍ଧାର କହିଥିବା ସେବା ।
 ବନ୍ଧାବନ୍ଧା (ପଦ୍ମାବତୀ)
 (ଉଠାଇ) ମହାଶୟ !
 ବୁଝା କେ ଅନ୍ଧାରୀ ।
 ମୁକ୍ତି ଯା, ଶିଖା ଯା ।
 ପୁଣି-ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ କରା ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ?
 ନାଥାବିଦ୍ୟା ଦେଖି ଶୁଣି
 ପାପ ପୁଣ୍ୟଗରେ ।
 ନାହିଁ କଳା !
 ଶୁଣି ମୋ କବଳ ।
 କଳା ଚିତା,
 କର କରକାଳ ।
 ଅନ୍ଧାର କଥା ନା ଶୁଣିବି ଅନ୍ଧ ।
 ଯଥା, ଅନ୍ଧ କାନ୍ଦୁ ।
 କର ଉପକାର, କର କରକାଳ,
 ଯଥା ଶକ୍ତି !
 ସେଇ ଏ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା,
 ତାହା କହ । ଯାଅ ।

ବସନ୍ତ—

ଓ, ଧୂଳି ମୁତା ଦେଖ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ପତ୍ନୀ ଉଠି)

ପତ୍ନୀ—(ହସ୍ତୋକ୍ତି କା ପ୍ରାୟ) ଏ, କାହିଁ ? କାହିଁ ଗଲ ସୁତ ?

ମୋତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଇ ଗଲ ?

କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋତେ ମରିବ ଥକିଲେ ?

ମିଛ, କାହିଁ ମନ ପରଦୂର କାର ?

କାହିଁ ? ନାହିଁ କିଛି କିଛି ।

କେ କଥା କା !

ବସନ୍ତ—

କାହିଁ ଶେଷ ତୋମନ

କିମ୍ବା କେବଳ କୁପ୍ରାୟ ମୋର ।

ପତ୍ନୀ—

ପତ୍ନୀ ! ସୁତାରେ କି ନିହେଲେ ମରଣ ?

ବେଶ, ବାସ୍ତବ,

କେ ଦୋର ନିବ ।

କାହିଁ କହ,

ପତ୍ନୀ ପତ୍ନୀ ଲଭିବା ନିଷ୍ଠା ।

କାହିଁ ? ବସନ୍ତ ? କାହିଁ ?

କେଉଁ ଦୂରର କାହିଁ ?

କେ ! କେ !

(ବସନ୍ତ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ପତ୍ନୀ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରେ)

ବସନ୍ତ—(କାହିଁ) କହ ପ୍ରସ୍ତ !

ପତ୍ନୀ—

କାହିଁ ? କାହିଁ ?

ନଦି ଶିଳା ତାହା ?
ଅକଳେ-ଅକଳେ ଭେଦ
କହୁ କହୁ ତାହାକି ଅଛି ?—
କାହିଁ, ନଦି ଶିଳା ଏବେ କେଳି ହେବ ?
ଜାଲ ଭରା । ଜାଲ । ଜାଲ ।

(ଚିତା ନିକଳ)

ଏଇ ସେ ନିକଳା ତାହା
ତାହା ତାହା ଅକଳେ ଭେଦ
କେଳି ଦେବା ଅକଳେ ଭେଦ ।
ମୁନି କଲମ ଯୋଗୁଁ ଅଛି ?
ଦିଶି ମୋତେ ଅକଳେ ଭେଦ
ତାହାକି ଅଛି ।

ଅହା କେତେ ଶକ୍ତି !
କେତେ ସେ ଭବନ !
ନିଳ ତାହା,
ସର୍ବ ଗ୍ରାସୀ ତେଜେ ।
ସାମା ସ୍ବେଦ ମମତା ସ୍ବେଦେ
ଗ୍ରାସ ଦର ଏସବୁ ସଂସାର ।
ନିଳ, ଅହୁରି କେତେ କଳ ।
ମହାବଳ, ମହାବଳ,
କାହିଁ ସିନ୍ଧୁ ?
ଦିଅ ଦିଅ ।

(୮୩)

ମୁଣ୍ଡେ !

କେ କୋଳ,
ପଶିବ ଉନଳେ ।
ଦିଅ, ଦିଅ ! (ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ)
କହିଥାଏ ସମା ମୁଣ୍ଡ ଅରେ ।
ଅସ ଜାଅ, ଅସ ପଡ଼,
ଅସ ଦେବ !

ମୁନ—

ପାଥୀକ ସମ୍ବଳ ଛାଡ଼
ସିବା ଗାନ୍ଧି ଧାମେ ।
ମହାଲୀ !
ଅଣ ମୋ ଚିତ୍ତକୁ
ଦିଅ କୋଳେ ।

ଦଶରଥ—

(କାନ୍ଦି) ଚପୋଧନ !—

ମୁନ—

ନା, ମୁହେଁ ତାଲ ଅକ ।
ତଳ ଅକ୍ଷ, ଅକ୍ଷ ଅକ୍ଷ
କ୍ଷୟ ଏକାକୀ ।
ନଗ୍ନନର କହୁ,
କରୁଣର କହୁ ।
ଦିଅ ରଜା !
ଅଣ ମୋ ଚିତ୍ତକୁ ।
ଦିଅନାହିଁ ମରଣରେ ବାଆ ।
(ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ)
କହି ରଜା ଅଣ,

ଶ୍ରୀ—

ଅଣ, ଦିଅ ମୋତେ
 ତଳେ ମୋହର ।
 ଦଶରଥ — (ମୁତ ପୁଅନେଇ କୋଳରେ ବେରେ)
 ହା ପିଣ୍ଡା ! ଦଶରଥ !
 କି କରୁଛୁ ?
 ଏକ କାଶେ କରୁଛୁ ସଂହାର
 କଳ ପ୍ରାଣୀ ?
 ଏ ପାପ ତୋ ନହେବ ଶ୍ୟାଳିତ
 ଅନନ୍ତ ନରକେ ନାହିଁ ବାସ ।
 ମୁକ୍ତି — ଧର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରାଜା !
 ସୁପ୍ତକ୍ଷିରେ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ସ୍ବପ୍ନ,
 ସତ୍ୟ !
 ମାତ୍ର ନହେବ ନରକ-ଗାମୀ ।
 ରାଜବାନ ହରି,
 ପୁଅ ରୁପେ, ରାମ ରୁପେ; ତବ ଗୁହେ
 ହୋଇ ଅବତାର,
 ପିତା ବୋଲି ଡାକିବେ ତୁମ୍ଭକୁ,
 ବୈକୁଣ୍ଠେ ଲଭିବ ସ୍ଥାନ ।
 ଯାଅ ରାଜା !
 ଧର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ।
 କହ ରାଜା ! ଶେଷ କାଳେ—
 ‘ହରିନାମ’ ‘ସୁମନାମ’ କର ଉଚାରଣ ।

ଦଶରଥ— (କାନ୍ଦ) ହରେ ରାମ; ରାମ, ରାମ, ରାମରାମ ହରେ ହରେ,
 ମୁନି— ହରେ ରାମ, ରାମ ରାମ, ରାମ ରାମ ହରେ ହରେ,
 ପତ୍ନୀ— ପତି ! ଦେବ !

ଧର ହାତ ଖୋଲ,
 ଶୋଚନ୍ତି ପ୍ରସାଦ ଦୋଇଲା ।
 ହା' ମିଛୁ, ସିନ୍ଧୁରେ ! (ବୁଲୁନ)

(ସିନ୍ଧୁକୁ କୋଳରେ ନେଇ ଦୂର୍ଦ୍ଦେ ଚିତାରେ ପ୍ରବେଶ ।)

ଦଶରଥ— ଓଃ ! ଓଃ ! (ମୁଣ୍ଡରେ ଅଞ୍ଜଳ ପ୍ରଦାନ)
 କିବଳ ମୁଁ ଆଜ ?

ସବନାମ,
 ଶୂନ୍ୟ ଏ ଭୁବନ ।

ଚିତାମଧ୍ୟରୁ ସୁନି } ଯାଅ ରାଜା !
 ଓ ମୁନିପତ୍ନୀ } କର ହରି ନାମ,
 ରାମ ! ରାମ !
 ରାମ ! ରାମ !

ଦଶରଥ—(ଅତି ଚକଳରେ) ରାମ ! ରାମ !

ରାମ ! ରାମ ! (ମୂର୍ଚ୍ଛା)

—————*—————
 (ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି)

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଆଉ ଝଣିଏ ନୂଆ ବନ୍ଧ ।

ଶ୍ରୀ ବାଳାଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ

ପ୍ରଣୀତ

“ବନପଂକ୍ତ”

ପ୍ରକାଶକ ହୋଇଅଛୁ—ମୂଲ୍ୟ ଅଠଅଣା

ବନପଂକ୍ତ—କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର ଗଳ୍ପର ସମାବେଶ । କହୁଛି
କିଷ୍କିନ୍ଦରେ ପଦେ କଥା:—ଆରମ୍ଭକଲେ ଶେଷ କରି ନପାରି ରହୁଥିବିହେ
ନାହିଁ । ଭାଷା ସରଳ, ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଉପନ୍ୟାସ ଚରୁଷାରେ ଗଢ଼ା, ହୃଷି,
ବିଷାଦ, ଶିକ୍ଷା;—ଏକାଧାରରେ । ସତ୍ୟ, ମିଥ୍ୟା ଥରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାମାନେ
ଝଲୁବରେ ଆଣିବେ କି ?

ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ଥାନ—

କଲ୍ୟାଣୀ ପ୍ରେସ ଓ ଅନୁଶୋକୀୟ ପ୍ରେସ,

ବାଲୁକଜାର,

କଟକ ।

DBA000001868ORI

Printed by P. C. Das,
AT THE SHAKTI PRESS, PURI.
1927.